

Fényszóro

SZÍNHÁZ • FILM • ZENE • IRODALOM • KÉPZŐMŰVÉSZET

I. ÉVF. 6. SZÁM

ÁRA 12 PENGŐ

BAJOR GIZI

Fotó: Várkonyi Studio

BONVIVANT.

A szó tulajdonképpen eredete elhomályosult, legvalószínűbb, hogy valami német szakkifejezés terjedt el franciásított formában. 1782-ben úgy jellemezték ezt a szerepkört, hogy „az apró gonosztevők és könnyelmű ficusok szélhámosok és bonvivántok lettek”. 1820-ban így írnak róla: „Olyan férfiak, akik a szerencse külső javaival megvannak áldva s életkedvük teljében a gyönyörűséget mindenek fölé helyezik. Nyolcvan évvel később a jellemzés így módosult: „A bonvivánt már rég levetkőzte a franciás kellemet, már nem érdekes csevegő, csak szeretetreméltó, többé-kevésbé tréfás szoknyavadász. A legjobban fizetett színészek egyike, de gámszia jórészt szabójának kell átengednie.” Ma, 1945-ben körülbelül a következőket írhatnók a bonvivántról: „A bonviván az operettek szerelmes színésze, játék-tudáson kívül tehát jó megjelenéssel és megfelelő hanggal is kell rendelkeznie. Mivel ez a három tulajdonság ritkán jár együtt, legcélszerűbb, ha valamennyitől eltekintünk s ezt az előkézenységünket a színre kerülő darabok nagyban megkönnyítik.”

DITRÓI MÓR.

Alig ocsudtunk még fel az ostromot követő aléltárságból, amikor március 11-én rövid hírdadás közölte, hogy „meghalt Budapesten 94 éves korában Ditrói Mór, aki egykor színész, színigazgató és rendező volt...” Sokan észre sem vették a szűkszavú halálhírt és Ditrói Mór úgy tűnt el a csöndben, szinte észrevétlenül közlünk, hogy akkor meg sem emlékezhetünk róla, holott a modern magyar színészet kifejlődésének egyik hatalmas erejű mozgatója volt. Mint rendező, teremtő elme, és mint színházvezető a magasrendű színvonal, az irodalmi stílus és az új magyar dráma ösztönzője. „Himmelstein” volt a családi neve, de szívében a „magyar játékszínert” rajongó, úttörő nagy színészeink lelkesedése tüzelt. Minden idegével, fáradhatatlanul és egész lelkével a magyar színpad és drámafejlődését szolgálta az igazi művész alázatosságával.

Harminchat éves korában — 1851-ben született — a kolozsvári Nemzeti Színház igazgatója. Ekkor már kész rendező és máris nagy színpadi ismeretével újszerű műsorral kísérletezik. A 90-es évek első felében magyar drámatörténeti, majd Shakespeare-ciklust rendez színházának kitűnő művészeivel.

A millennium esztendőjében megnyíló Vígszínháznak művészeti igazgatója és első rendezője. Kemény kézbe fogja a vidékről, nagyrészt a kolozsvári színház tagjaiból szervezett társulatát. „Ő az első ren-

dező, — jegyzi fel Hunyadi Sándor — aki délelőtti, a sötét nézőtérről így kiált ró a próbáló színészre:

— Vigyázz fiam! Fals vagy! Szavalsz! Szerepet mondasz! — Ez meglepően új dolog volt akkoriban...”

És a még javában tobzódó szavalóstílus korában megteremt — nem, nem a naturalista modernak, hanem a természetes színjátszásnak és az összjátéknak azt a finom színpadi harmóniáját, amely a régi Vígszínház előadásainak páratlan művészeti színvonalát és varázsát adta.

A Vígszínházban is rendez magyar-ciklust és ezzel utat vág az új magyar drámának. Nélküle nincs Bródy Sándor, Molnár Ferenc, Lengyel Menyhért... 1917-ben „megvált” a színházról, majd a Renaissance Színház művészeti vezetője az első esztendőben. Ezután — „nyugdíjas” és megírja emlékiratait.

Zseniális rendező volt, a Molnár Györgyök, Rakodczay Pálok, Paulay Edék, Hevesi Sándorok fajtájából. Sorsa — öregségére — apostoli szegénység. Rongyos cipő, üres gyomor... Utolsó éveiben még hallottuk kedvesen csevegő emlékezéseit a rádióban, az ostrom nélkülségeit és izgalmait azonban már nem bírta el legyengült szervezete.

GUARNERI. A 17. században virágzott cremonai hegedűkészítő-család neve. A híres családnak számos tagja foglalkozott ezzel a művészettel. Köztük a leghíresebb Giuseppe Antonio (1687—1745), akiről az idén megemlékeznek a zenetörténészek. Kétszáz éve, hogy meghalt. *Guarneri del Gesù* néven szokás őt emlegetni (Gesù magyarul Jézus jelent), mert minden egyes hangszere, ami a keze alól kikerült, a Megváltóra emlékeztető IHS jelzés olvasható. Stradivari mellett ő a legnagyobb mestere a hegedűkészítésnek. Hányatott élete volt. Olyanféle zseniális bohém lehetett, mint *Benevenuto Cellini*. Az iszákosság rabja lett és a törvénnyel is összeütközésbe került. Utolsó hegedűi börtönben készültek, életét is ott fejezte be. Paganini híres hegedűje Guarneri del Gesù egyik reneke volt.

INTRIKUS.

A szó gyökerében ott rejlik a szövéssz fogalma. (Tessék csak a „trikó”-szövetre gondolni.) Az intrikus a dráma szövevény, a bonyodalom spiritus rectora. Többnyire rőtarcú, komizs fráter, aki sántán vigyorral igyekszik elgáncsolni a hős nemes törekvéseit, vagy mindent elkövet, hogy hátráltassa, elgáncsolja a szerelmesek dolgát. De gonoszsága néha álarc, a darab végén esetleg kiderül, hogy viselője derék, okos, jólelkű férfiú, aki a háttérben úgy mozgatta a cslekmény szálait, hogy Jancsi elvehesse Juliskát s a méltatlan vetélytárs hoppon maradjon. Egyik

őse a középkori misztérium ördöge, aki mindenféle sötét fura-fanggal igyekezett Krisztust és a hívőket rossz útra téríteni. Alakítója bőrért vitte a vásárra, mert mikor az aljas intrika kudarcba fúlt, szereplőtársai elpáholták s ebben az erkölcsi igazságszolgáltatásban a közönség is tevékenyen részt vett. Ez manapság is ráférne némelyik színészre, akár intrikus-szerepet játszik, akár mást. Nem azért, mert rossz jellem, hanem mert rossz színész.

NAIVA.

A bühajós ártatlanság megtestesítője a polgári színjátékban, a kedves huncutság az operettben. A természet gyermeke, ő a maszulettet bárány, aki háromig se tud számolni. Vagy úgy tesz, mintha nem tudna, pedig talán tízig is tud, ha a kegyeért versengő gavallérokról van szó. Ami a számokat illeti, éveinek száma körül többnyire jótékony homály borong. Ha, isten mént, szobalány pófozás, vagy közlekedési kihágás miatt az igazságszolgáltatás valamely fóruma elé kerül, arra a kérdésre, hogy mikor született, halkán, pírulva válaszol. A bíró, ha van benne egy szemernyi tapintat, nem is feszegeti a kérdést.

PRIMADONNA.

Ez a kifejezés az olasz opera-színpadon született meg a XVIII. században, ekkor kezdtek a fontosabb szerepek alakítását a *primo uomo* (első férfi és *prima donna* (első nő) nevekkel illetni. Az opera-színpadon használták ezeket az elnevezéseket, de míg a *primo uomo* azóta eltűnt az ismeretlenség homályában, a *prima donna* dicsőfélegesen túlélt az elmúlt századokat, meghonosodott az összes műfajokon belül s eredeti értelmességétől eltérőleg nemcsak a színésznő kiválóságát, hanem a társulatot belül és kívül elfoglalt helyét is jelenti. Tulajdonképpen őse volt a mai „sztár” szóknak, ma pedig egyet jelent vele, de míg műfajilag az operett terére szorítkozik, melyebb értelemben meghódította nemcsak a színházi-, de a közéleti frazeológia egész területét is. *Primadonna* mindenki, aki vélt vagy valódi kiválóságát szeszélyes, kihívó, mesterkedő és modoros viselkedéssel támasztja alá. Színházi primadonnákban azonban, a szó eredeti értelmességében, meglehetősen hiány van. Mert nem mindenki „első színésznő”, aki primadonna-allűrökkel rendelkezik.

PURCELL (ejtsd: Pörszel) Henry,

a legnagyobb klasszikus angol zeneszerző. 1655-től 1695-ig élt, tehát épp az idén van kétszázötvenedik évfordulója a halálának. Akárcsak Mozart, fiatalon, harminchétes korában halt meg és majdnem ugyanolyan termékeny is volt. A Westminster-apátság karmesteri székében működött és igen sok értékes egyházi kompozíció írt.

Hangszeres művei közül trioszónái, hegedűre, csellóra, spinétre írt szerzeményei nevezetesek. Számos színpadi művet megzenésített, de igazi operája csak egy van, a *Dido és Aeneas*. Ezt a ma is hatásvos, nagyértékű alkotását öt-hat évvel ezelőtt Operaházunk is bemutatta. Felújítását az idei Purcell-emlékv. időszerevé és kívánatosá tenné. A *Dido és Aeneas* keletkezéséről egyébként érdemes tudni, hogy Purcell egy leánynevelő intézetben, ahol tanított, a növendékek számára komponálta és velük is adatta elő.

TENORISTA.

A szó a latin *teneo* = tartani igéből származik. A középkori egyházi zenében a *kitartó* vagy *taros* dallamot jelentette. A mai szóhasználatban tenor vagy tenorista alatt a magas hangfekvésű férfienekeket értjük. A tenoristák, főként az operaiak, mintha tudat alatt ragaszkodnának a régi értelmezéshez, szeretik hosszan tartani legfelsőbb hangjaikat, főként a magas cét, ha sikerül szerencsésen kivágniuk. Ezt a nem mindig művészi szokást színházi tolvajnyelven „nyaralás”-nak is mondják. Jóízű karmesterek nem szeretik a „nyaraló” tenort; a titkos ellenzenv nem egyszer nyitlítani botrányokra vezet. A tenoristának, mint mondani szokás, arany van a torkában, vagyis keresett és jól fizetett énekes-válfa. Baj azonban, ha a tenorista-torok legendás aranyát úgynevezett „gombóc” helyettesíti. A zeneszerzők a hosszremlis szerepeket legtöbbször tenorhangra írják. Ennek némi hátránya, hogy a tenoristák általában hízásra hajlamosak. A zene varázsa azonban átsegit az illúzióröntő külsőségeken.

UDVARI BOLOND.

A hajdani udvari színjátszás állandó alkalmazottjaként működő színész volt. Eleinte csak durva tréfacsináló, testileg rendezes degenerált törpe tréfátárgy, akinek már külső megjelenése is groteszk és semmiképpen sem stílusos szabados viselkedésével. Később már szellemes, politikai és filozófiai vitákra is képes udvari színész lett, majd „királyi udvari mulattató”. Az idők folyamán a drámában a kételkedés, az ellenvélemény irodalmi képviselője, de itt már az író szavait tolmácsolja, alaposan eltávolodva sokoldalú és színes ösötől, aki saját, szatirikus véleményét adta elő, komikus fogásokkal tompítva a kegyetlen igazságok életét. A mai időkben a konferanszié az, aki újból író és komédiás egyszemélyben, egyesítve magában hajdani elődjének szatirikus és komédiázó képességeit s nem ritkán bátorságát is, amint azt hazai viszonylatban a kitűnő Békeffi László példája is bizonyítja. A középkori uralkodók azonban minden kegyetlenségük ellenére is különbül viselték el a szellemes kritikát, mint a közelmult fasiszta despotái.

Fényező

MŰVÉSZETI HETILAP

FŐSZERKESZTŐ: BALÁZS BÉLA * FELELŐS SZERKESZTŐ: SZEGI PÁL

LÁTHATATLAN SZÍNÉSZEK

ÍRTA: BALÁZS BÉLA

Történt pedig ez Berlinben, a Friedrich-strasse legnépesebb sarkán, világos nappal, az úr 1930-ik esztendejének telén. (Az időpont fontos.) Ott és akkor történt, hogy összeesett egy ember valamelyik finom csemegeüzlet előtt és ott feküdt az aszfalton éppen a tündöklő sonkák és sajtok, ragyogó kaviáros dobozok és déligyümölcsök alatt. Nem tudom, kell-e hangsúlyoznom, hogy az illető nem volt elegánsan öltözve. Inkább munkanélküli munkásnak látszott, mint ama fiatalember is, aki mindjárt melléje térdelt és élesztgetni próbálta.

Rögtön kis csoportosulás támadt körülöttük. Mint ahogy a vér összefut az ütés helyén. Ez már így szokott lenni.

— „Mi baja?” — kérdi egy járókelő.
— Hát mi baja volna? — feleli vissza a térdeplő. — Éhes! Még sohse látott ilyet?

— Bizony láttam. — Sóhajt a kérdező. — Nem ritka manapság — teszi hozzá egy néni.

És hát elindul a beszélgetés. Véletlenül összeverődött járókelők véletlen társalgása. De mivel az éhségtől elájult felett ott tündökölnék a drága sonkák, sajtok és egyéb jóságok, hát elkerülhetetlen, hogy a beszélgetés egy bizonyos irányt ne vegyen, bizonyos ellentéteket emlegetve, mely az aszfalt ajultja és a csemege üzlet vevői között vagyon.

De az egész tíz percig sem tart. Éles füttyszó riasztja fel az utcát. Süvöltő, veszedelmes kanyarodással száguldva fordul a bolt elé egy rendőrautó. „Überfallkommandó” (A berlini rendőrség „gyorssegélye” volt.) Egy pillanatra és a kis csoport már körül van fogva. Két perc múlva már fel is rakták az autóra. Tíz perc múlva tizenöt ijedten és felháborodottan tiltakozó, véletlenül összeverődött járókelő áll a kihallgatást vezető rendőrtiszt előtt. Van ott férfi, asszony, munkásféle, kispolgár, úriember. Elképedve, értetlenül hallgatják a vádat.

— „Mi? Hogy mi színtársulat volnánk? Hiszen mi sohse láttuk egymást azelőtt. Hogy mi egy munkásszínház csoport tagjai vagyunk? De kérem, az isten szerelmére. Soha hírt sem hallottuk ilyesminek. Hogy hol van az az ember, aki összeesett, meg az, aki melléje térdelt? Sejtelmünk sincs! Hirtelen eltűntek. Sohase láttuk azelőtt. Honnan sejtették volna, hogy színészek, hiszen ilyesmi a valóságban is megtörténik mindennap, nem egyszer... Hogy ne kezdjük meg itt is folytatni a színdarabot? De kérem... Nem kell az ilyesmit előre betanulni ilyen időkben... Ez az igazság. Ne agítálgjunk... De hiszen

egyikünk sem színész... Hogy egy órával azelőtt ugyanígy esett össze az egyik és térdelt melléje a másik egy Wittenberg-platzi csemegeüzlet kulisszája előtt?...

A rendőrtisztnek volt igaza. A berlini munkás színház, az „Arbeitertheaterbund” német birodalmi szervezetének tagjai akkoriban így játszottak „szabadléri” előadásokon, mivelhogy a Brüning kormány betiltotta az Arbeitertheaterbundot (hamarabb mint a kommunista pártot). Betiltotta és üldözte, holott pártönkívüli szervezet volt, mert a német proletariátus leghatásosabb és legfáradhatatlanabb propaganda-csapatái voltak. 1930-ban ezekből a reguláris csapatokból partizáncsapatok lettek. Rejtkekből támadó színtársulatok. Láthatatlan színészek. Számomra, aki akkor az Arbeitertheaterbund művészi vezetője voltam, ezek az új taktikai feladatok új művészi feladatokat is jelentettek. De kimeríthetetlen volt munkásszínészeink találékonysága.

Voltaképpen csak azt fejlesztettük tovább, amit azelőtt a „közönség bevonása a játékba” címen csináltak. Most a rejtőző színészek egészen alámerültek a közönség tömegébe és azt — mondhatni — belülről indították meg és ragadták magukkal a drámai cselekményt.

Az ógörög kultúrtörténet tanítása szerint a Dionysos Istent ünneplő tömeg kórusaiból alakultak ki az első színjátszó csoportok. Most fordítva: színészek, a protagonisták, visszamerültek a kórusba.

A berlini külvárosok kis vendéglőinek „színpadjain”, nem hangozhatott már el egy szó sem, melyet a cenzura nem láttaozott. De ki tilthatta meg, hogy a jökevdű sörözők bele ne szóljanak egy-egy megjegyzést kiáltván fel a színpadra? Persze hogy olyankor a színész sem maradt adós a felelettel. Ilyenformán heves párbeszédet szíporzáztak, melyekre nagyobb érdeklődéssel hallgatót a közönség, mint a színpadon énekelt slágerekre. Pedig — most már bevallhatom — azok nem rögtönzések voltak, hanem előre megírt, jól betanult színdarabok.

De történt ennél furcsább eset is. Akkor még nem is voltunk betiltva. Nem is színelőadásunkat akarta megakadályozni a rendőrség, hanem a színpadokon megismétlődő eredeti valóságát.

Tudni való, hogy a mi színjátszásunk élő ujság volt. Ha ma történt valami, az néhány nap múlva látható volt a mi rögtönzött kis színpadjainkon — úgy ahogy mi láttuk. Ezért játszottuk el a Schwartz és Schultz esetét is, mely

akkoriban nagy port vert fel. Az történt ugyanis, hogy Schwartz nevezetű képviselőnek kellett volna beszédet mondani a berlini rádióban. El is ment érte a rádió autója a kelő időben. El is vitte egész máshová, messzire ki a Grunewaldba és ott letette egy kies ligetbe, hogy sétáljon. Am a bejelentett időpontban a rádió stúdiójában jelentkezett Schwartz úr és mindenek meghökkenésére egy szigorúan tiltott kommunista kiáltványt mondott be a mikrofonba. Aztán eltűnt mielőtt megállapíthatták, hogy ő nem is Schwartz, hanem Schultz volt kommunista képviselő és hogy Schwarzot a kommunisták közben elvitték kirándulni.

Ezen akkor sokat mulatott Berlin és mi eljátszottuk az esetet olyan híven, ahogyan egyszerű eszközeink megengedték. A Pharus Sále-ben, Berlin egyik legnagyobb termében kétezer főnyi munkás-néző előtt. Feszülten és izgatottan figyelték a történetet, melyet különben ismertek.

Schwartz elrablása már megötrétt. Ő már ott mérgeződött a Grunewaldban. Ime a harmadik kép: a rádió helyisége. Ott áll a mikrofon. Most kell belépnie az ál-Schwartznak, vagyis Schultz kommunista képviselőnek.

Ime belép. Mégpedig belép ő maga. Nem egyik színészünk, aki őt játszsa, hanem ő maga, saját személyében. Schultz, aki Berlin legnépszerűbb embereinek egyike volt, akit mindenki ismert, akiről mindenki tudta, hogy körözik éppen azért az esetért, melyet most újra elismétel mindenki szeme láttára! A terem háttérében, az ajtófülkébe húzódvá, a közbiztonságra ügyelő ötven rendőr számára. Nem hiszem, hogy valaha színészt ilyen lélekzetfojtott izgalommal hallgatott volna a közönség.

Schwartz elvtárs pedig eljátszotta saját magát, ahogy a darab előírta, elismételvén a valóságot és nyugodtan belemondta a mikrofonba ama duplán tiltott kiáltványt.

Persze, hogy az ötven rendőr rohant a színpad felé. Azaz hogy rohant volna, ha lehetne rohanni, mikor ujjongó weddingi munkástömeg állja el az ember útját. Szóval kissé soká tartott, míg sikerült átfurakodniok a színpadig és a már rég lehullt függöny mögé behatolniok.

A weddingi közönség ezt persze nem nézte nyugodtan és veszedelmes zúgással tódult a rendőrök után. Sürgősen a függöny elé kellett lépni nyugtató szavakkal a színpad boszorkányos szemfényvesztéseire utalva, arra, hogy a sülyesztők úgy el tudják tüntetni színészeinket, hogy ötven rendőr sem akad rájuk.

EMLÉKEZÉS CSORTOS GYULÁRA

Írta: ILLÉS ENDRE

Amikor meghalt, a kellekeket már ismerte, — a kést, amelyet Liliom fájdalommal, elferdült mosollyal a magas vasúti töltésen a mellébe szúr; a karosszéket, amelybe Clausen tanácsos megrendült lélekkel haldokolva belezuhan s amelynek karfáját még a halálon túl is olyan görccsösen szorongatja, mintha börtön-rácsot feszegetne; a mérget, amelyet Wu, a mandarin teájában iszik meg. De ezek színpadi kellekek voltak. Villogtak, fényltek, festettek voltak.

Az igazi halál olyan lassan nőtt Csortos Gyulában, mint egy korallzaton a tengely mélyében. — évről évre feljebb került, mind láthatóbbá vált, már-már a felhámot emelgette. Csortos úgy védekezett ellene, mint egy megiratlan Molière-figura — a halál elől betegségbe menekült. Megjártotta a haldoklót, már életében hátat fordított a világnak és a falnak fordult. Nagy nyári operettek vihogó, meztelen hangosságában öt percet kért, elhallgattatta a zenekart és ilyenkor saját magát meg hatottan, fénytelen, rekedt hangon elbúcsúzott a nőktől, a józektól, a békebeli óriáskiflitól és omnibuszjegytől, májusi hajnaroktól és az élettől. Elég olcsó mutatvány volt, de ő nagy művész volt és nem szégyenkezett. — előresétált a rivaldáig, belenézett a közönség arcába, ettől a közelségtől remélt valamiféle csodát, megtartó erőt, menekülést. Aki hallgatta szorongató, ismétlődő, a halál arcát óvatosan kémlelő búcsúzkodásait, megrendülten érezte, hogy ebben a férfiban már csak emlékként élnek a nagy szerepek, a forró indulatok, a régi sikerek — Csortos Gyula évek óta árnyak között imbolyog és árnyaktól fél.

Ahányszor utolsó szerepeiben láttam, mindig különös félelem fogott el, — hatalmas teste időközben mintha még terebélyesebbé vált volna s ahogyan ez a test nőtt és dagadt, egyre törekenyebb is lett. Mintha csontjai és izmai lassan üvegesedtek volna. Olyasmitől féltem, hogy a karja vagy a lába egyszer letörök a tétől. S mintha ő is ettől félne, furcsa óvatossággal mozgott. Úgy vigyázott magára, ahogyan egy nagy váza óvakodhatik ismeretlen veszélyektől. Merevebb lett és átlátszóbb. Azt mondják, hogy az ostrom óta nem merészkedett gyalog az utcára, tolokocsival közlekedett.

Amikor haláláról hallottam, egyszerre két színházi este jutott eszembe, két Csortos-maszk, — úgy megrohantak, hogy az emlékezés izalmától forró lett a bőröm.

*

Tizennyolc éve, — a Magyar Színházban Karl Heinz Martin rendezte egy Alfred Neumann nevű író sokképes drámáját, az Oroszországot.

Csortos Gyula Pál cárt játszotta. Ez a szerep volt Csortos legnagyobb alkotása, életének főműve; itt lőtte a legmagasabb csillagba a nyílát; itt mondta ki mindazt a megrendítőt, hatalmasat, félelmeteset, ami ebben az emberben élt. Ebbe a szerepbe belerakedt, ezt a szerepet nem tudta estéről-estére játszani, időnkint egy-egy napot pihennie kellett. Játéka természeti tünemény volt, mint egy homokvihar,

amely fullaszt és vakít; vagy mint a tenger hatalmas tömege, amint dagálykor a partra csap.

A feladat ennyi volt: egy zsarnokot kell formálnia, akit megölnék.

És Csortos ezt a feladatot úgy oldotta meg, hogy egy embert teremtett, aki kihívja maga ellen a halált. Olyan nagy, erős, ősi és hatalmas, hogy mindenki kicsi, alattomos, szolga és sunyi az ő méretei mellett — a fia, a szeretője, a kancellárja, a katonái, a hívei, az ellenségei mind-mind semmik és könnyűek, mint a pelyva. Mit csinálhat egy igazán nagy ember ilyen irtózatot, jeges magányban? Félni kezd. Kis emberek, hazugok, szolgák, képmutatók között csak

Gáspár Antal rajza

félni lehet. Csortos Pál cárja érzi, hogy kell lenni valahol egy méltó ellenfélnek, akivel összemérheti végül az erejét, — a kis férgék felé sújt s már-már kegyelemként reméli, hogy valahonnan feltámad az igazi ellenség. De ilyen ellenfél nincs és Pál önjöngve magát a bosszúzó halált keresi. Magány, félelem, nagyság, gyanakvás, halálvágy — ki felejtheti el ezt az igazi zsarnokot?

Ki felejtheti el Csortost, aki látta az ő Pál cáriját? Lélektani remekléssel sok színész megajándékozhat, de igazi nagysággal kevesen. Mert Csortos színjátszásának ezen az estén ez volt a titka: a nagyság, a félelmetes arányok. Ezt a Pál cárt mesterkedve is lehetett volna játszani, kitűnő részletmegfigyelésekből megrajzolni egy döbbenetes kóresetet. Sokféleképpen lehetett volna megformálni. Csortos egyetlen sziklatömbből faragta ki, — azon a Magyar Színház-beli estén Michelangelóra kellett gondolni, az ő fogoly-torzói ilyen lenyűgözők, mint Csortos korbácsot suhogató Pál cárja volt. Igen, ez a zsarnok cár is fogoly volt, indulatai és magánya óriás köztömbjébe zárva.

Itt mutatta meg Csortos tehetségének lényegét: a társalanság érzését, a sébzett vadként felhőrdülő indulatot, az ösztönre bízott ember lavinaútját.

De Csortosban óvatosság is élt, — tudta, megtanulta, hogy a művészet eléget. A darázs csak addig él, ameddig fenyeget, — az igazi szűrésbe belehal. Hol az a darab, amely felsebzi a nagy művészt? A klasszikusok kétség-telenül ilyen alkotások. De Csortos elkerülte a klasszikusokat, — nagy alkotások helyett sokszor egzotikus feladatokhoz menekült. De azt is tapasztalnia kellett, hogy az egzotikum mindig pótszer.

Komédiázni is szeretett. Kissé zabolátlan, vad, emberevő humora volt. Nyersen, férfimódra komédiázott. Egyre jobban megszerette a komédiát — fáradt és fáradékony test volt, a komédia viszont nem fárasztotta. Gyilkos kedvvel karikírozott, — úgy keltette életre ilyen figuráit, mint egy remek torzképrajzoló. Azokkal a figurákkal, amelyekkel megnevetetett, mindig ezt mondta: lássátok, ilyen romló, ostoba és félszeg az emberi test. Szinte moralista volt.

Ismerte nagyságát, nem félt hát semmilyen alsóbbrendű feladattól. Szívesen bohózkodott. Emlékszem egy szerepére: még női ruhába is öltözött. A cirkszt is szerette. Amíg fiatal volt, a cirksz veszélyessége vonzotta. Amikor fáradni kezdett: a bohóc fintorai mögé menekült; nem akarta tudni, hogy ez is pótszer.

Nagy művész volt. De még szenvedélyesebben szerethette volna a művészetet.

*

És most néhány szóval elmondom még azt a másik színházi estét, amelynek emléke halála pillanatában meghorant.

Tavaly ősszel történt, Budapesten már a nyilas mocsár fortlyogott, — Vaszary János színházában egy rozoga bohózatot játszottak, francia álnév alatt bizonyosan maga Vaszary János írta; a színpad bolondok háza volt, igazi bolondokkal, álbolondokkal, hazug bolondokkal, — ezek közé a bolondok közé topogott be Csortos a harmadik felvonásban korlátolt orvos-professzorként; szövegét maga rögtönözte, össze-vissza járkált és beszélt, a szívhallgatót a betegek fejéhez illesztette, kiment és bejött — amit csinált, az fájdalmasan fáradt, értelmetlen és vontatott volt. És súlyos, nagyon súlyos.

Ne vádoljuk a színigazgatókat. Az utóbbi években nagyon nehéz volt Csortost jobb bordázatú szerepre, igazi játékra rábírní. Ezekben a bohózatokban járkált legszívesebben. Ő választotta őket, nagyon kímélte magát. Eleinte még mulatott és mulatott. De később már csak a szomorú tévedést láttuk.

Ez a tavalyi színházi est is hozzátartozik Csortos igazi arcképehez — a fáradt bohózkodás a fénylő, nagy alkítások árnyéka volt.

*

Nagyon fáradt lehetett, amikor meghalt.

Évek óta jóformán csak gyanakvás és visszautasítás élt benne. Igaza volt. Joggal gyanakodott a korra. És azt, amit megéltünk, minden igaz művészek vissza kellett utasítania.

BAJOR GIZI — ÚJ SZEREPÉRŐL ÉS A „BAJOR GIZI SZÍNHÁZ”-RÓL

Több mint egy éve már, hogy Bajor Gizi sehol nem játszik. Az okok ismeretesekek. A fasiszta rendszer elűzdözte őt a színpadról. Olyasmit követelt tőle, amire emberi és hitvesi méltóságának önérzetében csak egy válasz lehetett: a visszavonulás.

Az új évad küszöbén a közönség türelmetlenül várja, hol és milyen szerepben fogja viszontlátni.

A kérdésre ő maga felel:

— Első szereplésem nem »A néma levente« lesz. Úgy volt, hogy *Heltai Jenő* gyönyörű verses színjátékának felújításával nyit a Művész Színház és *Major Tamás* már kölcsön is adott engem *Várkonyi Zoltánnak*, hogy eljátszhassam nála egyik legkedvesebb szerepemet, *Ziliát*. De most hirtelenben megváltozott a helyzet. »A néma levente«-t egyelőre elhalasztjuk, mert szüksége van rám a Nemzeti Kamaraszínháznak. Ezen az intim színpadon, az évadnyitó újdonságban fogok először a közönség elé lépni.

— A darab?

— *Jean Cocteau* színműve: *Le monstres sacrés*. A magyar címben még nem állapodtunk meg, bár nekem röppantul tetszene a francia címnek szószertint fordítása: »*Szent szörnyetegek*«. A darab ugyanis színészekről szól és ránk oly nagyon talál a jelző. Azok vagyunk mind, szent szörnyetegek. Vagyis a közönség sokszor szentet lát bennünk, holott... A darab gyönyörű. Az életnek — egy már nem fiatal színészházaspár életének — valóságai fölött lebegő, tiszta irodalmi varázs. Amellett, úgy hiszem, nagyon hatásos.

— A férjet ki játssza?

— *Ráday Imre*. Nagy és bőbeszédű szerep jut mindkettőnknek. Én a magaménak nagyon örülök, mert végre korombéli, sőt szakmámbéli nőt játszom. Nem kell magamból nyolcvanéves matrónt, vagy tizenhatalmas dős lányt kimesterkednem.

— Milyen érzéssel készül vissza a színpadra?

— Totális lámpalázzal. Ez bennem van, a szereplés előtt való nagy-nagy szorongástól, érzem, sohasem fogok megszabadulni. Pedig mostanában elég sok mindenem keresztülmentem, ami megedzhetett volna.

Elhallgat. A szeme elborul. Megkockázatok egy kérdést.

— Mondja: hagy-e maradandó nyomot az ilyen rendkívüli élményhalmaz a színészlélek érzékeny lemezén?

— Úgy érti: fejlesztette, mélyítette-e a művészetemet? Erre magam is rendkívüli módon kíváncsi vagyok. Hogy felemelt-e a rengeteg szenvedés, meg rázkódtatás, vagy esetleg lehűzött, elfásított? Nem vagyok az, aki önmagáról valamit előre megállapít. Csak a színpad levegőjében, talán már a próbák alatt leszek rá képes, hogy lelkem titkos rezdülleteire figyeljek. Isten őrizze, hogy színpadon kívüli benyomások akár riki-tóan giccsessé, akár szürkévő, nyomottá modulálják a színész hangját, játékát. Erre a most nagyon is szükséges belső ellenőrzésre a *Zilia* szerep nem is adott volna elég alkalmat, ahhoz túlságosan belémidregződött. Már csak azért se bánom, hogy »A néma levente« majd csak a *Cocteau*-darab után kerül sorra.

— Most még valamit kérdeznék ezzel kapcsolatban: Maga mint színész, akárva, akár akarva, ösztönösen résztvett a színpadi alkotás munkájában. Az elmúlt év eseményeiben, vagy személyes élményeiben látott-e kiemelni, megformálni való drámai témaanyagot?

— Látja, ez tipikus írói kérdés. De igaz van, a színészen is működik teremtő fantázia. Nos, ami engem illet, gyűlölök mindent, ami közönséges értelemben aktuális. Az élet véres, förtelmes valóságait a megszépítő messzeségben szeretem látni. A multban, az emlékezés fátyola mögött, vagy pedig a reményradó jövő de-

Bajor Gizi

(Foto: Várkonyi)

rengésében. Figyelje meg: úton-útfélen találkozunk ma emberekkel, akik rémségeket élték át. Elmondják, mi minden rossz történt velük, árad belőlük a szó. En, ha őszinte akarok lenni, már kicsit unom ezt. Vagy tán helytelen a kifejezés. Mondjuk úgy, hogy részvétem sablonná közömbösödik. Hiszen kivétel nélkül mindenkit értek sorscsapások ezekben a rettenetes időkben. Ha most nyakra-főre megírnák, pláne színpadra vinnék ezeket a nyers életdrámákat, ettől csak rosszabbodna ez a fájó tompultság. Jobb várni mindezzel, amíg nagy, általános emberi érzéssé szublimálódnak.

— De ha mégis születne mostanában színpadi mű, amely a ma, vagy tegnap valóságaiból a jövő felé irányt mutató eszméi tanulsággal szolgál?

— Egy költő megcsinálhatja. A költőt pedig várja és ha jön, boldogan köszönti a színész és a színpad.

— Filmen mikor látjuk megint?

— Eletemben egyetlen filmszerepét óhajtok még eljátszani: *Asvayánét*. Ez olyan feladat, amelyet meg tudok vállalósítani.

— Milyen egyéb terve van még?

— Épp ma éjszaka támadt egy egészen furcsa ötletem. Ha elbizakodott színész nő volnék, nyitnék egy repriszínházat. Eljátszanám benne régi főszerepeimet, minden hónapban egyet.

— Halljuk a repertoárt!

— Tessék. »*Krétakő*«, »*Azra*«, »*Vén lányok*«, »*Amerikai Elektra*«, »*Ahol tilos a szerelem*«, »*Feleség*«, »*Kaméliás hölgy*«, »*Váljunk el*« és természetesen »*A néma levente*«. Volna egy újdonság is — már mint számomra újdonság —: »*Romeo és Júlia*«, de úgy, hogy én *Romeót* játszanám benne.

— Miért nem csinálja meg?

— Mondom, nem vagyok eléggé elbizakodott. Egy föltétel alatt talán...

— Halljuk!

— Ha a közönség egy teljes szezonra előre megválna a jegyeket. Amint látja — teszi hozzá nevetve — óvatos duhaj vagyok.

Nos, mit szól a közönség és mit szólnak a tőkésék a »*Bajor Gizi Színház*« ötletéhez? Mi remeknek találjuk!

Bajor Gizi

(Markos Erzsébet rajza)

BESZÉLGETÉS MÁRAI SÁNDORRAL

AZ ÍRÓI FELELŐSSÉGRŐL, A SZÍNHÁZ HIVATÁSÁRÓL, ÚJ DARABJÁRÓL ÉS KÉSZÜLŐ HÁROMKÖTETES REGÉNYÉRŐL

Márai Sándor az európai hang és az európai lelkiismeret legelőkelőbb képviselője a modern magyar irodalomban. Előkelősége nem dekoratív külsőség, hanem szellemi magatartás, esztétikai és erkölcsi igény. Ideálja nemcsak a *tiszta irodalom*, hanem a *tiszta ember is*. Az irodalom az ő számára is ítélesház, melynek kötelessége, hogy vizsgálatot tartson és ítéletet mondjon. A vizsgálat nagy kalandjának romantikus detektívizgalma és az ítéletmondás hideg fenségének klasszikus nyugalma keverődik, oldódik eggyé Márai Sándor művészetében, jellegzetes Márai-műfajt terelve, mely a vallomások jegyzőkönyvének, a regénynek és az esszének egygyé-ötvtövése. Előkelősége elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a lélek legsötétebb, legpiszkosabb titkairól is világosan, tisztán akar beszélni. A művész magasrendű *harmonia-igényt* és a vizsgálóbíró *kegyetlenül redlis szemléletét* egyesíti drámai dinamikával. Amit mond, mindig érdekes, mert mindig vallomás és ugyanakkor a fogalmazás tökéletes diadala is.

Egy belvárosi kávéházban beszélgetünk. Márai Sándor vidéken lakik s csak akkor jön be a városba, ha valami halaszthatatlan dolga rákényszeríti a hazarándulásra. Budai otthonát a repülőbombák eltüntették a föld színéről s azóta vendég egy barátja vidéki villájában. Ott dolgozik.

A munkáról beszélünk. Az író munkájáról. S arról a vádról, melyet elég sűrűn hallunk manapság: az írók nem dolgoznak. Mért hallgatnak az írók?

— Ez a vád többször elhangzott — mondja Márai. — Pedig csak mint kérdés jogosult, mint vád igazságtalan. Az írók nehéz életfeltételek mellett — *dolgoznak*. Csak nehezebbé váltak a munkának. *külső és belső feltételei*. Nemesak azért, mert legalább annyi munkát ad a tétire való tüzelő beszerzése, mint egy kisebb regény megírása. A munka belső feltételei talán ennél is komolyabb nehézséget jelentenek: A közelmúlt és a jelen kérdéseire mikor tudnak olyan választ adni az írók, mely valóban felelet is? Ezt a választ ne sűrgesse senki. A legmélyebb lelkiismereti kérdés minden író számára, hogy *feleljen* arra a tragédiára, mely a magyarság egészén betett. El fog jönni az idő, mikor a magyar élet egésze megadja ezt a választ. Egyelőre mindnyójan azzal foglalkozunk, amit Goethe így nevezett: *«a mindennapok kötelessége»*. Természetes, ha a mindennapok követelményeinek teljesítése az élet legnagyobb feladatává alakul át, nehéz tróliól, embertől megkövetelni, hogy a magasabbrendű feladatok számára is maradjon ereje. Vannak viharok, problémák, feladatok, melyeket csak a társ-

dalom közösségi ereje győzhet le, oldhat meg. — *Mit várunk a társadalomtól? Nem kariatív segítség, hanem hogy adjanak nyugalma, türelmi időt, amíg megtaláljuk lelkiünk egyensúlyát.*

— Elveszett az egyensúly?

— *Nehéz kérdés... Azt hiszem, nem. Mert az átmeneti megrendülésben is mindenki érzi, hogy óriás erőfeszítéssel, nagy áldozatok árán megyünk valami felé. Előre. Akik ez a hit nem éltek, az talán nem is írók...*

Márai Sándor

Nekem is hetek kellet eltöltenem azzal, hogy szemet és fát szerezzek be — mondja Márai Sándor. — Nincs otthonom, még ma is barátok vendégszeretete igyekszik pótolni az otthonot. De ez nem panasz. Ez természetes következménye annak, ami itt történt. S amiért egy kicsit mindenki felelős, aki az elmúlt huszonöt év alatt itt élt. Tehát a szellem embere is.

— Az egyéni felelősség nagy kérdését intezze el mindenki magával és a világgal. De van a szellemi embereknek kollektív felelőssége is a történetekkel szemben s ez alól senki sem vonhatja ki magát, aki az elmúlt negyedszázad alatt írt.

— A felelősség kérdése, meggyőződésem szerint így hangzik: *Volt-e elég ereje a magyar szellem munkásainak, hogy a műveltség katarziszt az írott belükön át eljuttassa a tömegekhez. Most mindenki pedagógiáról*

beszél. A legmagasabbrangú nevelés, az irodalom nevelése, volt-e elég hatékony, hogy *műveltségre, tehát erkölcsre kényszerítse az embereket. Ha mindent megfontolok, mi történt, erre a kérdésre tagadón kell felelnem.*

— Kinek kell viselni a felelősséget ezért? Csak az íróknak, csak a szellem emberének?

— *Felelős ezért az a magyar társadalom, mely az elmúlt negyedszázad alatt tudatosan kizárta a minőségi elvet az élet minden verseny pályáján és a minőségi elv megkerülésével világnézeti jelszavak ürügyén iparkodott érvényesülni. Gyógyulás csak egy van: Visszatérni a minőségi versenyhez az élet és a szellem minden munkaterületén.*

— Minden munkaterületen, tehát a színpadon is.

— *Az irodalomnak azt a pedagógiai feladatát, hogy egy nagy katasztrófa után megint a humánus kötelességre figyeltesse az emberiséget, legteljesebben a színházon keresztül vélem teljesíthetni. Egyetlen műfaj se szól olyan közvetlenül az emberiséghez, mint a színpadon át tolmácsolott költői alkotás. Nevelni, humánusra nevelni, a színpad nagy hangszórójának segítségével: ez ma a színház igazi feladata.*

Márai új darabja után érdeklődünk. — *Címe »Varázs«. Három év előtt írtam. Állítólag ebben a szezonban előadják a Víg-színházban. A darab hőse egy öreg bűvész, aki megpróbál a szeretet mágikus erejével, házinyulak és galambok helyett emberekkel egy nagy mutatványt varázsolni. Minthogy emberekkel lényegesen nehezebb minden mutatvány, mint házinyulakkal és galambokkal, a nagy szám, természetesen, nem sikerül.*

— Versek?

— *Diákkorom óta nem éreztem olyan mértékben a versírás belső kényszerét, mint a magányosságnak és pusztulásnak ezekben az elmúlt, tragikus napjaiban. Most mégis minden időmet új regényem megírása foglalja le. Falun élek, ott viszonylag elég nyugalom van, dolgozhatom. A háromkötetes új regény a »Féltékenyek« folytatása. Címe: »A sértődöttek«. Ez a könyv a németségéről, a zsidóságról és az európai műveltségről szól. Télien is Leányfalun maradok. Ott akarom befejezni ezt a munkát.*

— Az európai polgár — fejezi be a beszélgetést Márai Sándor — *vagy megtalálja az együttműködést azokkal az erővel, melyek a szocializmus életformája felé nevelik a tömegeket vagy pedig izolálódik, magára véve a következmények terhét. A polgárságnak nem Trubadurokra, hanem Savonarolákra lenne szüksége. De ezek a Savonarolák igen ritkák...*

(sz.p.)

Írta: GEORGES DUHAMEL

A Színház

kedves Barátom?!... Ittléte alatt alig-hanem alkalma volt tanulmányozni nálunk, ezt a tradíciókkal telt intézményt, de ha nem, akkor elmesélek egy kis történetet, melynek segítségével képet alkothat magának arról, hogy mit jelent ez a szó.

Grégoire öcsém, elég híres ember, könyveket és színdarabokat ír. Nagyon szeret engem, de — talán nem ok nélkül — laikusnak tart szakmájában. Igaz, hogy véleményemet csak akkor veti el, ha az nem hízelgő ránevezve.

Néhány évvel ezelőtt egy válogatott társaságot hívott össze, hogy felolvassa legújabb drámáját.

Nekem a darab tetszett és kidarált, hogy testvérem több más barátja — mind elismert tehetség — ugyanezen a véleményen volt.

— Meg kell azonban mondanom — szolt közbe Babilót, a tragédiák nagymestere, hogy egy ilyen téma, mint a *Csodálatos kút* — ez volt tudniük a darab címe — lírai kifejlődést igényel. Alakjai reményeket ébresztenek, melyeket nem váltanak valóra. A te helyedben a sok hüvös jelenetből a legtöbbet elhagynám. Ne riadj vissza az áldozattól: értem ezt a négy utolsó felvonásra és az elsőnek a második felére. Mindamellett kegyelmet kérek a mártír anya egyik mondatára, ami a vita hevében kicsúszik a száján: »Ne kételkedjen benne...« ezt köbe kell vénsi, olyan fenséges!

— Kétségkívül — mormogta tündöve Dragon, a másik vendég, aki félrehúta testvéremet egy sarokba — kétségkívül, ez a »Ne kételkedjen benne« valami egészen nagy mondas. De vigyázzon, nehogy elrontson túlméretezett jelenetekkel egy darabot, mely már amúgyis bőbeszédű. Itéletem elfogulatlan, annál is inkább, mert én nem írok a színpad számára. A téma legfeljebb egy órát bír el és ön három csinált belőle. Ne röstellje elővenni a piros tintát! Legyen méltó a mű a »Ne kételkedjen benne« mondatához, mely ugyan ritka igazgyöngy, de rossz foglalatban van.

Dragon kezei közül legjobb barátja, Casimir ragadta ki testvéremet.

— Öregem! — mondotta. — Csodálatos darabot írtál, de ami jó lenne benne, azt még meg kellene írnod! Soha nem jártál ilyen közel a remekműhöz és ilyen messze sem. Légy bátor és írd át a darabot. Legjobb műved lesz, ha semmit nem hagysz meg jelenlegi formájában.

— Mégis — mondta öcsém különös mosollyal — mit szólna ehhez a mondatához: »Ne kételkedjen benne«, amit az anya mond...

— Az jóóó! — vágott közbe Casimir száját összecsesücsörítve, mintha cukrot szopogatna. — Remélem ezt nem akarod kihúzni!?

Grégoire ezután még többoldali támadásnak volt kitéve, melyeket hősiiesen viselt. A nagy vagdalkozásban csak az a bizonyos »Ne kételkedjen

benne« maradt sértetlen és mint egy szál deszka libeggett a viharos tengeren.

Pár hónappal később újra összehívták ugyanezt a társaságot, velem együtt, hogy meghallgassuk a darabot új formájában.

— Megszívtéltem észrevételeiteket — mondta testvérem, miután mindnyájan összegyűltünk — és most felolvasom a darabot, ahogy jóindulatú kritikátok után fest.

Kinyitott egy füzetet, elmondta a címet és elkezdte:

— »Ne kételkedjen benne!...« — Szünetet tartott. — Ez az egész — mondotta. — Vártam, hogy tapsoljatok. Nem úgy tettem-e, ahogyan akartátok? Készséggel elismerem, hogy a darab most szinte tüntet rövidségével, de csak így tudtam közös nevezőre hozni a különböző véleményeket...

Nem írom le a hatást. A kritika nem szereti, ha kigúnyolják és öcsém tréfáján kevesen nevettek. Mikor a vendégek elmentek. Grégoire fáradtan közölte velem:

— Darabomat így is, úgy is szidni fogják és dicsérni. Elhatároztam hát, hogy semmit sem változtatok rajta. Azaz... — Mosolyogva hozzátette — kihúztam azt a bizonyos: »Ne kételkedjen benne« mondatot, ami végeredményben lapos közhely.

Evekkel ez előtt testvérem beadta kéziratát a Nagy Színházhoz és más munkába kezdett. Sikerben, balsikerben egyaránt része volt. Szóval lassan megöregedett.

Történt egyszer, hogy a Nagy Színház közölte Grégoire-ral, hogy kitézi a *Csodálatos kút*at.

Gondosan átválogatta művét. A darab, természetesen változatlanul jó volt, de Grégoire annyi év után saját darabját is más szemmel nézte. Gondolkozott, hogy újra írja-e vagy tűzbe dobja. Végül is a többszöri sürgetésre elhatározta, hogy sorsára bizza a művet és beleegyezett, hogy előadják.

Coke, a Nagy Színház igazgatója

jól ismerte öcsémet és nagy lelkesedéssel fogadta.

— Öröm magával dolgozni — mondotta. — A *Csodálatos kút* remekmű és én sok év óta nem adtam elő remekművet, mert kénytelen vagyok egy csomó plagizáló és pornográf csirkefogó szennyes tákolmányait színrehozni. De ez más! Én értek hozzá! A propos, szakértelem, érdekes, hogy ilyen rutinié, mint maga, beleesett az »öt felvonás« csapdjába? Pedig tudhatja, hogy kétszáz év óta senkinek sem sikerült sértetlenül túljutni a negyediken. Egyébként a témája ragyogó. Szerény véleményem szerint a helyes beosztás két felvonás! Se több, se kevesebb! A negyedik felvonásbeli jelenetet — a kút előtt — kár volna elhagyni, írja be máshová.

— Kissé nehéz számomra újjágyúrni egy hat év óta heverő művet — próbálkozott Grégoire.

— Ne aggódjon — vágott közbe

Coke. — Nem akarok hozzájárulni a darabhoz, azért ajánlom, hogy ön vegyeze el a szükséges javításokat. Sikere csak akkor lesz, ha rám hallgat...

*

Hosszú viták kezdődtek és szegény testvéremnek fel kellett forgatnia gondolatait. Ezután a társulatnak olvasta fel művét.

A színészek

egy része — akiknek jó szerep jutott — agyba-főbe dicsért mindent, a másik rész ásitozott és körmét piszkálgatta. A komikus hatásos poéneket kért, az intrikus szép halált és a hősszerelmes kikérte magának, hogy néhány jelenetben kigúnyolják...

A próbák azonban folytak. A hosszú éjeken át szeretettel simogatott szöveget most a nyílvanosság kegyetlen szeme elé tárták, mint a középkorban a rossz lányt a piactéren, kitéve mindenki megvetésének, szennyes érintéseknek.

A díszlettervező fenyegetőzött, hogy elmegy, ha az író nem tesz neki engedelmeket. A világozó a naplementét túl hosszúnak találta. Egy zeneszerző mindenáron kísérőzenét akart írni a főbb jelenetekhez. A ruhatervező más miljöbe és más korba akarta helyezni a darabot. Kis zugújságírók sétáltak a kulisszák mögött és indiszkréciónkban és hazugságaikban már olyan messzire mentek, hogy majdnem az igazat írták.

A benfentesek

felhúzott orral ültek be a próbákra és a rendezés bizonytalanságát habozás nélkül a szöveg terhére rótták. A segédrendező ötleteket adtak, melyekhez nemsokára jobban ragaszkodtak, mint magához a darabhoz. A bútoros lélektani következtetéseket vont le egy székabláról, a kellekes és az egész színpadi hadsereg rárohant a műre, hogy felaprítsák és elpusztítsák egyszerre.

Barátom, mindezt azért írom le, hogy elmeséljem egy olyan művészetnek a keserveit, mely a legősibb idők óta ihleti meg a költőket, melynél nincs magasabb és nincs alsóbbrendű sem. A színművészet fehér hattyú, mely szennyvizet úszik.

Testvérem visszagondolt alakjaira, melyeket ő szült, ő alkotott. »Hol vagyatok?« — kérdezte néha. Mit csinál az itt TE, négy festett vászon között? Emlékezz csak, napsugarban lépsz be, gyönyörű kert mélyéből és halkán mondasz szavakat, melyeket áthat a nyár melankóliája... S most ez a kövér ember, aki azt hiszi magáról, hogy TE vagy, gyanús félhomályban lépett előre és haragosan mond egy szöveget, melyre nem ismerek rá!... Az illúzióimat ki adja vissza? Így gondolkozott testvérem: és ekkor hirtelen, a homályban eltűntek a piszkos falak, helyükbe virágok és bokrok varázsolódtak, a kövér ember arcát átváltozott a hő arcává és a költészet forrása, mely már-már kiszáradt, új-

ból csobogni kezdett, mennyei esőnd-ben, örökkévalóan. Grégoire ismét csodálhatta álmai országát.
Vége

elérkezett a bemutató napja

a darabnak meg kellett jelennie a hatalmas bíróság, a közönség előtt és senki nem tudhatta, vajjon dicsőséges fölmentés lesz-e a sorsa, vagy szegényteljes bukás.

Hogy irjam le, kedves barátom, ennek a dolognak a jelentőségét! Az embernek nem lehet szebb szándéka, mint egy másik ember szellemi meghódítása. Ha könyv útján tesszük meg, a harcban csak két lélek vesz részt. Este a szobában, a napi munka után, a könyv csendben vár minket és a világ mintha visszahúzódná, hogy egyedül hagyjon két lelket, kik beszélgetni akarnak. Az író felkínálja magát és vallomása folytán az olvasó átadja magát annak, aki felkínálkozott. Ugyanígy van ez a színházban is? Nem! A színházi tömeg egyéniségünk feladását kívánja. Egy ezerfejű állat van jelen, kegyetlenül és parancsolón: sírni akar vagy nevetni.

*

Térjünk a tárgyra, barátom. Testvérem darabja sikert aratott. Legalábbis az első csatát megnyerte. Harc közben volt néhány reménytelen pillanat, de végül is a tömeg elégedetten távozott és öcsémet összecsókolta, mint egy királyi kurtizánt. Szerencsére semmi incidens nem történt játék közben, uborkaszegény volt a politikában és a sportban... Ez pedig nagy ritkaság ebben a művészetben, mely a legbizonytalanabb az összes között.

Az első nyert csata után újabb aggodalom: a sajtó kezd foglalkozni a darabbal. Az első cikke hüvösek. Fejtelenség támad. Összeülnek: mi lesz most?

Szerencsére egy híres kritikus di-

esóri a darabot. A második garnitúra természetesen követi és mindjárt szép és jó lesz minden.

A tömeg csak tanácsadói intését várta, hogy őszintén átadja magát a szórakozásnak. Gátlás nélkül sir és nevet.

A siker

jóval tovább tartott, mint remélték. A közönség valahogyan megszokta, hogy eljárjon a darabhoz és nem is tudta volna már megmondani ennek az okát. Teltek a hónapok: a szereplők lassan kicsérélődtek, másodvonalbeli színészek hozzáadtak itt-ott a szöveghez, hogy érdekessé tegyék magukat, de mindez már nem ártott.

A külföld is jelentkezett

Fordítók vették kézbe a művet. Mind gondosan ügyeltek arra, hogy átdolgozzanak egyes részeket, az illető ország ízléséhez mérten. Egvesek közülük megváltoztatták a darab címét; mások a finom vígjátéki részt átírták bohózatra, a tragikus elemet pedig érzelmes giccsre; akadt egy-kettő, aki néhány gyilkosságot is beleírt. A befejezést kivétel nélkül megmásították: az északi népeknél a mártír anyja öngyilkos lett, a délieknél megöli gyermekét — és az összes többi népnél megszövik a csábítóval. Mindez annak a rendes munkának gyümölcse, amit átdolgozásnak nevezünk.

Hogy a szerző mit tett ezután?

Hagyta, hogy vigye az ár. Darabokat kezdett írni, küszködött, hogy a rosszak is színrekerüljenek, néha meg gyáván lemondott, hogy a legjobbakat értékesítse. Elvesztette józan ítélőképességét.

Grégoire a színpad szerelmese lett és kevesebb jó könyvet írt, mint azelőtt. Lenézte a színházat, de nem tudott lemondani róla. A kritikusok nem is bocsátották meg sikereit...

Újabb szenvedések kezdődnek, mert

még él. De ha neve elleuell a századok porának, ha a darab, amiről most beszéltem, halhatatlanná válik, ne higgye, hogy a jövő kimételesebb lesz vele szemben...

Az irodalomtörténet,

az esztétikusok és a kritikusok egyaránt rávetik majd magukat a védtelen munkára. Százézerszer átjavítják, »modernné« teszik, vagy csak egyszerűen »érthetőbbé«. A tradíciónak nevezett előítélet folytán az igazgatók mindig »tervbeveszik« majd színrehozását. Még szerencsésebb lesz szegény Grégoirenak, ha valamely jövődöbeli nagy tudós nem bizonyítja be megcáfolhatatlan történelmi érvekkel, hogy a darabot nem is ő írta, hanem egy száműzetésben elhalt mongol fejedelem, esetleg a köztársasági elnök törvénytelen lánya.

Semilyen emberi mű, barátom, nem tudja függetleníteni magát az emberektől és az időtől. A szellem összes megnyilatkozási formái közül a színművészet a legragyogóbb és a legtörekenyebb, a legdicsőségesebb és a legjobban megtiport.

Barátom, lapozzon fel este egy könyvet a szobájában, melyet egy nagy író hagyott ránk isteni képességei bizonyítékául. De ne találjon örömet a gondolatban, hogy közvetlenül és bizalmasan érintkezik egy nagy lélekkel. Mégha magáról a fáról szedi is le a gyümölcsöt, találhat rajta harapást!

Sok üdvözzel!

(A fordítás hitelül: Hegedüs Tibor)

BÉKÍTŐ IDŐ

(NAPLÓ.)

Írta: GYARMATHY ERZSÉBET

Rózsadomb, hétfő:

(Este)

Kifeszítem a vállamat, megyek a Parlament alatt hátizsákkal, hallgatag, nem hősként és nem vádlón,

táradtan, mint ez a folyam, tavaszi hullá-szaga van és verseimmel hangtalan hőmpölyög át a tájon.

S békák vartyognak hangosan, hol mélyen és hol magasan, szívszorogató béke van e szuronyos világon.

Kedd:

(Délelőtt)

1.

Elvesztettem a napszemüveget, botladoztam a hídon, a meleg kiméletlenül areul ért, szenvedtem, nem volt értelme — miért.

(Este)

2.

Gondolok rád, ringat e furesa füst, az emlék száll, a rózsá színezüst, »patruil« rikácsol egy nő odaát, és terecelnek az orosz katonák.

Szerda:

(Ez az éjszaka gyermekkori fényekre és álomra emlékeztet, amikor minden este vadállatok sétáltak szép szelíd sorrendben az ágyam körül.)

Fényesik hullámszik át a pázsiton, a kert ölen gyengéd négyyszögben ég, hattyúkat rejt az éjszakai ég, szelíd vadállatokról álmodom.

Csütörtök:

Felkeltem. Órámon hajnal hat. Mindég sokat vagy keveset mutat. Enyém vagy szeles, heves délelőtt, nyujtott nyakú nyír, az ablak előtt.

Szobából, mint a szilva hamva, kék, az úszó táj, a szép komoly vidék, fel s le húzhatom a redőnyöket, mindég másképp villan a nyári ég.

Péntek:

(Hajnal)

A szavakat lassasán kopogom, gondolkodom egy eltűnt versszakon, visszahullt belém, szétszállt mint a füst, most tudtam meg, hogy félig álmodom.

Valami fenyő, valami titok, végtelen szólt a szóban, esillagok, nem én idéztem a varázslatot, nyitott szemmel ehhez kevés vagyok.

Szombat:

Az erdőből fát kell majd hordani, vaoegva felkelni, begyujtani, számíthatni egy új tavasz havát, míg száll a földgömb s őrldődünk tovább.

Vasárnap:

(Délután)

Játék, halál, szerelem egy neved. Minden jön mint ajándék s ellebeg. Areal fekszem a fűvön s az idő békítően jár a fejem felett.

28 új tag a Nemzeti Színházban

A felszabadulás óta huszonnyolc új tagot szerződttetett a Nemzeti Színház: a magyar színjátszás több, már ma színészettörténeti rangot viselő kiválósága mellett kitűnő fiatal művészeket s a tehetség nagy jövőjének ígértét jelentő egészen fiatalokat. A *Fényszóró* meglátogatta a Nemzeti Színház új tagjait, s rövid beszámolóban közli a művészekkel folytatott beszélgetéseket.

Törzs Jenő finomhangulatú szalonjában képek és könyvek között fogadja a *Fényszóró* munkatársát.

— Harminchatévi vígszínházi és magyarszínházi szereplés után most léptem először a Nemzeti színpadra. Sajnos, — meséli — az ostrom idején súlyos beteg voltam és betegséget még nem hevertem ki teljesen, midőn tavasszal a Kamaraszínház-

ban elkezdtem játszani. Orvosaim ismételten eltiltottak a játéktól, de — teszi hozzá mosolyogva — most már hála Istennek engedélyek nyebbek.

— Mit vár az új Nemzeti Színháztól?

— Mindent, ami szép és jó, ami valódi értéket jelent. Szép lenne például, ha műsorra tűznék Lessing *Bölcs Náthánját*, vagy egy-két Ibsent: *Solness építőmestert*, vagy a *Vadkacsdát*.

— Mit szólna, mester, a III. Richárd király felújításához?

— Megint elmosolyodik. — Arról is lehetne szó!

Szeretnék ezt a mosolyt ígértek tekinteni.

Ladomerszky Margit nem akar válaszolni kérdésünkre.

— Higyje el, nem szívesen beszélek. *Evek óta folyton nyilatkozunk, ahelyett, hogy dolgoznánk.* A színész ne az újságok hasábjairól, hanem a színpadról szóljon a közönséghez. Most itt az alkalom, hogy megvalósítsuk régi álmainkat, most megkísérelhetjük jobban, ösztönösebben színpadra vinni az életet.

— Jövő évi tervei!

— A *Viharos alkonyat* előadássorozatát folytatjuk szeptemberben. Hogy azután mi következik, azt csak az tudná megmondani, aki ismerné a holnap — most talán még az írók fejében forró — drámáit.

— A Vigszínházat végleg otthagyta művésznő?

— Nem. Két vendégjátékom lesz jövőre a Vigben, de hogy milyen darabokban, azt ez esetben sem tudom. Egy pillanatra elhallgat, azután csendesen, félíg önmagának mondja: — Rengeteget várak a Nemzetitől. Én ebbe a színházba úgy jöttem, mint aki egy újjászülött ország újjászülött művészetének templomába lép.

Rátkai Marci bácsiival, a kedves, ptyókás öreg Frosch-sal a Művész Színház társalgójában beszélgettünk.

— Régi vagyam teljesen most: a Nemzeti fiataljai közt elkomédiázhatom ezzel a jó pár évemmel. Vége a

háborúnak, megindul a nemzetek között a művészet vérkeringése, megismerhetjük a külföldi színjátszás legújabb eredményeit és céljait. Ezeknek a szemeltartásával kell *önmagunkból* felépíteni, megalkotni az új színházat. A Nemzeti feladata az útmutatás és a példaadás.

— Mit szeretne Marci bácsi eljátszani?

— Először is Molière *Fősvényét*. Azután pedig más Molièret, újra Molièret és harmadszor is Molièret...

Gombaszögi Frida a Vigszínház nagyszerű művésznője, hosszú hallgatás után a Vigszínház Görkij előadásán lépett újra a közönség elé.

Most Leányfalun pihen s készül a Nemzeti Színházban őrá váró nagy színészi feladatok elvégzésére.

Péchy Blankához alig merünk becsülni. Lakásának ajtaján kis cédula figyelmezteti az okvetetlenkedőt:

*Nem vásárolok,
nem cserélek!
Szépen kérem, csak
fontos ügyben lessék
becsengetni.*

Mikor végre mégis becsülnetünk, maga a művésznő nyit ajtót.

— Mikor lép fel a Nemzetiben?

— Tulajdonképpen fel is léptem már. Sajátságos módon éppen szülővárosomban történt az avatás. Amikor meghaltam, hogy a Nemzeti Színház Pécsen vendégszerepel, arra kértem direktoromat, hogy velük utazhassam. Készséggel megengedte. Később, mikor ő viszont arra kért, hogy Gobbi Hilda helyett játsszam ő a *Tartuffe*-ben Pernelle-

nét, én is készséget mondtam igent, jóllehet rövid terminust és kevés

próbát kaptam. Egyebéül a tavasszal néhány héttel itta is próbáltam már a néma *Leventé*-ben régi szerepemet. Beatrix királynőt. Fájdalom, a darab most másutt kerül színre.

— Milyen szerepben lép fel?

— Egyelőre nem tudom. Csupán annyit tudok, hogy Racine *Bereánc*-ét fogom játszani.

Az örökké tréfáskedvű **Peli Sándorral** könnyen megy a villáminterjú:

— Hogyan került a Nemzetihez?

— Vártam. Pontosan egy negyedszázadig.

— Mit szeretne játszani?

— Főszerepeket!

— Mit vár a Nemzetitől?

— Jó szerepeket!

— A közönségtől várom a legtöbbet: jöjjön, lásson és — győzzek!

Ráday Imre lelkesen nyilatkozik új feladatáról.

— Most első rendezésemre készülök a Nemzeti Kamaraszínházban, ahol szeptember végén *Jean Cocteau* *Szent szörnyetegek* című darabját mutatjuk be *Bajor Gizivel* a női főszerepben. Én egy bíres francia, úgynevezett klasszikus színészt játszom a darabban. A darab színészekről szól. A

legideálisabb kamaravígjáték, hét tökéletesen megírt szereppel. Azt mondja a szerző a rendezőhöz írt utasításában: *»Arról van szó, hogy a közönséget fölrázzuk — abból a hipnotikus állapotból, amelybe a háború dermesztette s elbitéssük vele, hogy a normális idők normális színházában ül. Csak a darab végén gondolkozzék azon: tulajdonképpen mikor játszódik ez a darab? Ha a szerző, a színészek együttese, no meg a disz-*

letterező eljut ehhez az eredményhez, a bűvészműtárvány sikerülni fog.

Partos Erzsé, a Színészegyesületi iskola elvégezte után a Vigszínházhoz szerződött.

— **Jób Dániel** mellett nevelkedtem és amit eddig elértem, azt csak neki köszönhetem. Sok kedves szerepem után jöttek a hallgatás évei; ezalatt csak az Omikében szerepelhettem. Perse, ezek mind repris darabok voltak. Játsszom komoly szerepet, operaparódiát és operettet. Szóval mindent, ahogy mindig is szerettem volna. És a husz-

szu, életemből elloptott idő alatt végleg rájöttem arra, amit mindig is tudtam, hogy mást is kell játszanom, mint öreg takarítókat és szakácsnőket. Elhatároztam, hogy mindenáron kiharcolom magamnak azokat a változatos szerepeket, amelyekre képesnek éreztem magam.

Nincs meghatózott szerep, amelyre vágyom. Jó és emberi szerepeket szeretnék. Egyszer vidámat, másszor esetet, szomorút, sőt — bevalom — néha operettet is. Azt szeretném, ha kiélhetném a színpadon azt a gazdag, színes érzelmvilágot, amelyet magamban hordok és ami az elmúlt rossz évek alatt, azt hiszem, még sokkal mélyebb lett. Ugy értem, jó helyre kerültem, meg tudok felelni Major Tamás bizalmának és talán az Isten is megsegít, hogy végre teljesedjek művészi vágyam. Hiszen már olyan régen várok rá!

Hosvay Katalin 1941-ben végezte a színiakadémiát. A *Madách Színházban* Móricz Zsigmond *»Kismadarac»*-ban és Darvas József *»Szakadékok»* c. darabjában lépett fel. A *Vigszínházban* is játszott három-négy kisebb szerepet. Első igazi sikerét a filmen aratta.

»Sivügye» — ahogy mondja — mégis a színpad. »Játszani a filmen is lehet... De az igazi játék mégis a színpad. A színpadon végig lehet játszani a játékokat. A film darabot. Játék közben is az ollót éreztem mindig...«

A Nemzetiben először a *»Tartuffe»*-ben lépett föl, Marianna szerepét játszotta. A *»Tiszazug»*-ban a kommunista Rozi szerepében aratott sikert. Most a *»Figaro házasság»*-ban két szerepet is játszik. Egy fiút és egy lányt, Cherubint, a tizenhároméves apródot és Fanchettet, a kis tizenkötéves leányt. Persze, nem egyszerre játsza a két egymáshoz szerelmes gyereket, hanem *Bánky Zsuzsával* felváltva. Egyik előadás-on egyiket, másikon másikat. Major Tamás remek rendezői és pedagógiai ötlete a két kitiűnő fiatal művész kettős művészi feladat elé állítása...

»Hogy mi szeretnék játszani?» — kérdi Hosvay Katalin. — *Racine*-szerepeket. Azt a hideg, alárejtett forráságot...

Nincs meghatózott szerep, amelyre vágyom. Jó és emberi szerepeket szeretnék. Egyszer vidámat, másszor esetet, szomorút, sőt — bevalom — néha operettet is. Azt szeretném, ha kiélhetném a színpadon azt a gazdag, színes érzelmvilágot, amelyet magamban hordok és ami az elmúlt rossz évek alatt, azt hiszem, még sokkal mélyebb lett. Ugy értem, jó helyre kerültem, meg tudok felelni Major Tamás bizalmának és talán az Isten is megsegít, hogy végre teljesedjek művészi vágyam. Hiszen már olyan régen várok rá!

Bánky Zsuzsa huszonnégy éves. Az Akadémia elvégzése után — nem léphetett színpadra. Baloldali irodalmi

társaságok előadó-dobogója lépett fel. Kényszerűségből a színésznő — verselőadó lett. Felfedezte ennek a műfajnak rendkívüli érdekességét, mélységét, megszerette tisztaságát. Legjobb verselőadónk közé tartozott. Még *akadémista* korában sokat szerepelt a Nemzeti színpadán. Dumas *»Nők barátja»* c. darabjában Balbine szerepét játszotta, a *»Tragédiá»*-ban pedig a virágáruslányt. A Nemzeti Színház tagjaként először Rachmanov darabjában az egyik diáklányt játszotta el nagy sikerrel. Most a *»Figaro»* kettős szerepére készül lelkesen.

— Egy fiút és egy lányt játszom. Egy 13 éves kisfiút, aki minden nőbe szerelmes... Maga a szerző kívánta, hogy ezt a *»férfiszerepet»* nő játssza. Hogy ennek a furesa és kedves léleknek bája *»kijőjjön»* — azért kell nőnek játszani Cherubint... Örömmel játszom. S remélem, hogy a szükséges báj *»ki is jön»* majd a játékomból...

Bánk bán Peturjával, **Dávid Mihállyal** a Nemzeti Színház társalgójában beszélgettünk.

— Huszonnégy éve várok erre a Nemzeti-tagaságra. Mint végzett akadémista a *»Tragédia»* Adámját játszottam a vizsgálóadón. Az akkori igazgató, **Ambrus Zoltán**, havi nyolcszáz korona fizetéssel akart szerződöttni. Nekem szüleimet, öcsémeket kellett el-tartanom, így **Beöthy Lászlóhoz**, a **Vezérhez**

kerültem négyezeröttszáz korona gázsival. Azóta a Magyar Színházban játszottam, pedig azért let-

tem színész, hogy a Nemzetiben szolgálhassam a művészetet.

— Mik a vágyai?
— Annyira bízom igazgatómban, hogy *»vágyaim»* intézését rábízom.

Görbe János gazdálkodó volt. Hét éve fedezték fel.

— Pestre hoztak és énekest akartak belőlem nevelni, — meséli — de nekem több kedvem volt a prózához. *Rózsahegyinél* tanultam, azután a Belvárosiba kerültem. Játszottam a Magyar Színházban is, majd a *Madách Színház* nyitó darabjában: *Móricz Zsigmond Kismadár*-ában a férfi főszerepet. Később visszatértem Kolozsvárra. Itt megtaláltam ma-

gam és kezdtem rájönni, hogy körülbelül mi is a színművészet.

— Hogyan került fel újra Pestre?

— Amikor a kolozsvári színház tagjait összehívta a minisztérium felrendelte Pestre, én is velük jöttem. A felszabadulás óta *Both Béla* színházában dolgoztam, mert az ő színházi elvei álltak hozzám legközelebb. Két szerepet játszottam a Szabad Színházban: a *»Géprombólók»* Jimmijét és *»Blanco Posnet»*-et. Ezt az utóbbit nagyon szeretem: vidám fickó, szabad ország szabad fia, aki mindenkinek szemébe meri mondani az igazságot.

— Örül a Nemzeti Színház meghívásának?

— Most hívnak harmadszor a Nemzetibe. Eddig nem volt értelme elfogadni a meghívást — most szívesen megyek.

kerültem négyezeröttszáz korona gázsival. Azóta a Magyar Színházban játszottam, pedig azért let-

tem színész, hogy a Nemzetiben szolgálhassam a művészetet.

— Mik a vágyai?
— Annyira bízom igazgatómban, hogy *»vágyaim»* intézését rábízom.

Vidor Ferikét félnapos hajszá után végre a Nemzeti Színház étkedjében sikerül megtalálnunk.

— Boldog vagyok, hogy az ország első színháza befogadott tagjai sorába. Tudja maga, fiacskám, mit jelent ez számomra, aki hat éven át

nem játszhattam nyilvánosság előtt! Miután évekkig voltam a Belvárosi és a Művész Színház tagja, letiltottak a színpadról.

— Mikor került a Nemzeti Színházhoz?

— Márciusban. A *»Tiszazug»*-ban játszottam, remélem, ezt ősszel folytatni fogom. *Ibsen Hedda Gabler* c. drámájában is fogok játszani; Júlia néni szerepét.

Amikor indulunk, még utánunk szól:

— De aztán ki ne círázza azt, amit mondtam, mert ha megtoldja a szavaimat és rosszat ír, akkor aztán nekem gyűlik meg a bajom.

Remélem, Művész, meg van elégedve, nem *»toldottam»* meg a szavait.

Egry István, a kitűnő színész, mikor az elmúlt gyászos években a hitlerizmus dühöngése leszerítette a színpadról, egy ideig a fővárosi újságok hasábjain próbált meg harcolni nagy szerelméért, a színházért. Cikkeinek okossága, világossága hamar népszerűvé tették mint *»újsíró»*, *»kritikus»*. Most rendezőként mutatkozik be a Nemzetiben *Major Tamással* együtt rendezte a *»Figaro házasságá»*-t. Ez az első eset az egész magyar színművészéletében, hogy *ketten*

rendeznek egy darabot. Egy *»nyakig ül»* a munkában. Próbá közben csak egy kézfogásra van ideje. *Dolgozik*. Most

csak ennyit tud mondani. De megígéri, hogy rövidesen nagy vállomást tesz szerelméről, a színházról.

Felnőtt fiai közt él a Nemzeti *»új»* tagja, az őszeshajú **Szabados Piroska**.

Tulajdonképpen nem vagyok új ember a Nemzetinél. 1923-ban, Hevesi alatt már játszottam a Kamara Színházban. Később azt a tanácsot kaptam: menjek ki Franciaországba, ott el tudják nézni a színpadon, ha az ember nem szép. Mégis, ittmaradtam. Gyermekeket neveltem s most büszke vagyok rájuk. Graecusok anyja, az én ékszeremre.

— Miket szeretne ját-

szani ismét a Nemzetiben?

Egy szóval felel:
— Klasszikusokat.

Kamarás Gyula 10 éve színész.

— Debrecenben léptem fel először — mondja. — Horváth Árpád volt az

igazgatóm. Amikor a Kamara megvonta tőle a koncepciót, a Vigszínházhoz szerződött és magával hozott engem is. Később Kolozsvárra szerződtem. A lenti szí-

ház nyitóladáson én játszottam Hamlet szerepét. A kolozsvári két év életem legszebb emléke. Ellákoit játszottam és a Bolond Ásvaynéban Bajor partnere voltam. Annyira tetszett neki az alakításom, hogy magáva vitt állandó partnernek vidéki turnéjára. Midőn Mihályfy Béla vette át a kolozsvári színház igazgatását, engem, mint baloldali embert azonnal elbocsátott. Ujra a Vighez szerződtem.

— Nem emlékszünk rá, hogy ebben az időben sokszor láttuk volna!

— Csak a Két boldog hétkendőt néztem fel. Nem sokkal később ült össze az emlékezős Conti-utcai színészterkezetlet. Amikor megtudták, hogy résztvettem benne, a Kamara indexre tett.

•
Ladányi Ferenc a Színházakadémia elvégzése után két esztendőig a Magyar Színház tagja volt, majd Miskolcra került.

— Amit tudok, azt elsősorban *Sebestyén Mihály* miskolci színházgátnak köszönhetem. *Sebestyén* már tizenkét esztendővel ezelőtt megvalósította színházában a sztármentes orosz rendszert, amiről ma annyit beszélnek. Miskolc

után a Belvárosi Színház, majd *Horváth Árpád* debreceni társulata következett s azután két esztendő Szegeden, amire mindig szívesen gondolok vissza, mert *Both Bélával* sok szép művészi elgondolásunkat válthattuk valóra. Most, amikor elértem minden magyar színész álmát s az ország első színházának tagja lehettem, az egyetlen *Peer Gynt*-en kívül nem érzek kifejezetten szerepek után való vágyat. Amit szeretnék, mindössze annyi, hogy minél több olyan szerepet kapjak, amelyek alkalmasak egy jellemszínész tehetségének továbbfejlesztésére.

•
— Itt lakik *Horváth Ferenc* színművész úr?
— Hát nem hallja?

Valóban, hallom, pedig *Horváthék* a negyedik emeleten laknak, én pedig a földszinten állok. Éppen végszóra toppanok be. *Pásztor Géza Pálos Gézával* a Nemzeti egyik üzemi előadására készül egy politikai kabaréjelenettel. Asztalok, székek, egymás tetején s a fiatalok: törökülésben a földön: hálás publikum.

— Mit szeretnél eljátszani?

— A *Szentiványi atom Zubolyát*.

— Mit kívánsz a Nemzetitől?

— Legyen jó színház! Az igazi színház a társadalom kivetített képe. Ha jó a színház, jó a társadalom is.

(Szerintünk ugyan sorrendi hiba eszűszott a tételbe: a színház inkább függ a társadalomtól, mint viszont — de nem szállunk vele vitába.)

•
Horváth Ferenc különös, de tiszteltreméltó vágya van.

— Olyan szerepeket szeretnék játszani, amiket még nem írtak meg, amiket csak a jövő közönségének fognak írni.

— Mik a tapasztalataid a munkás, a paraszt közönségről?

— Barátom, ez nem frázis: elsősorban nekik kell játszani! Én vidéken a *Viharos alkonyalban* Peti szerepét játszottam. A darab olyan

részeibe is beletapsolt, belenevetett a közönség, amelyeknél a pesti polgár észre sem vette a mondanivalót.

•
Gellért Endre a Színházakadémia elvégzése után a Vigszínházban *Gerald* *»Ezüstlakodalom«* című darabjában játszott. Az utóbbi években nem en-

gedték színpadra lépni és a felszabadulás után a Nemzeti Színház szerződött színészek és rendezőnek. Első rendezése a *»Viharos alkonyat«* volt.

— Fialat színész és rendező elsősorban színpadról szóljon a közönségnek. Szeretnék előbb alkotni valamit és csak azután nyilatkozni. Minden nyilatkozat úgyszólván magyarázkodás, vagy mentegetőzés. Úgy érzem, egyelőre még nincs jogom magyarázkodni, sem okom mentegetőzni.

•
Gábor Miklós nem most elsősorban a Nemzeti Színház tagja. Kissé keserű mosollyal emlékezik vissza egyhónapos nemzetiszínházi tagságára, 1940-ben. A kultuszminisztérium okmányokban turkáló akkori urai a Madách Színházban sem hagyták sokáig békében. A *»Bécsi gyémántok«* bonviván szerepe után egy esztendőig tartozott a színház néma-ágra kárhoztatott tagjai közé, pedig ekkor már három

filmsikerre is visszatérhetett. Ez alatt az esztendő alatt csak pódiumon juthatott szóhoz, de a *Hont-féle* irodalmi estek és a Szociáldemokrata Párt matinéinak forró perceit élete legszebb emlékei közé sorolja. Ezután három esztendő katonáskodás, majd katonaszökevényesség következett, végül — ötszöndei hányódás után — ismét a biztos művészi rév: tagság a megújított Nemzeti Színházban. Terveiről csak ennyit mond:

— Egyelőre játszani szeretnék minél többet és minél változatosabb szerepkörben, mert sokat, nagyon sokat akarok tanulni, hogy művészi álmaimat és elképzeléseimet megvalósíthassam.

•
Pataky Miklós kedves, rokonszenves, keserű humorú ember. Szobájában könyv hátán könyv. — Nyolc évig játszottam vidéken *Hamletet*, *Peer Gyntöt*, *Lucifert* — no meg minden féle és fajta szerepét, ami csak

akadt. Azóta 15 év múlt el, és most is a végletek közt mozogok: egyszerre próbálom Ibsen: *Hedda Gabler* című drámájában *Brack bíró* súlyos és a Budai Színházban — ahova vendéggátékre átengedett a Nemzeti — *Vaszary Gábor: Bubus* című vígjátékában *Kondorka* tanár úr komikus szerepét. Ez utóbbit különben már vagy 140-szer játszottam.

— Milyen érzés a Nemzeti tagjának lenni?
— Istenem! Játszottam a Belvárosi, Magyar, Andrassy és a jó ég tudja hány színházban — de a Nemzeti, az valami más. *Íde új ember kell!*

regi színészeket új erők új lendülettel, új játékkedvet. Nagyon emberien beszél. Sokat várunk tőle.

•
Fehér Lili, Peti Sándor volt felesége, a legrokonszenvesebb esznya nő, a Rózsahegy-iskola elvégzése után az *Andrássyúti Színházhoz* szerződött. Játszott a Magyar Színházban, a Belvárosi Színházban, továbbá több filmben és kabaréműsorban. Jellemző színésznő és minden becsvágya az, hogy jó szerepeket kapjon.

•
Bodó György a kolozsvári Nemzeti Színház tagja volt, onnan került a Nemzeti Színházhoz. A kolozsvári társulat tavalyi vendéggátékán mutatkozott be először Budapesten a Városi Színházban. A *»Csongor és Tündé«*-ben *Csongor* szerepét játszotta feltűnő sikerrel.

•
Farkas Erzsébet tavaly végezte a Színészegyesület

let Iskoláját és most, március 19-én, annak a bizonyos fekete napnak

az évfordulóján szerződött a Nemzeti Színházhoz. A *Faust Gretchen*-jét szerelné játszani.

•
Gyarmathi Anikóval, a Tiszazug félcimetes főrej-

gyilkos özvegy *Bironéjával*, mint kedves háziaszszonnyal otthonában beszélgetünk.

— Az Akadémia elvégzése után pár évig vidéken sajtóírtottam el a színészmesterséget, majd a fővárosban legális és illegális munkaelőadásokon vettem részt. Most, hogy a szabad szó ismét otthont találhatott a Nemzetiben, legnagyobb boldogságom, hogy az ország első színpadán szerepelhetek.

•
Demeter Hedvig kedves mosolyú széke lány, a legfiatalabb korosztályhoz tartozik.

— A tavaszi meghallgatások alapján kerültem a Nemzetibe, ahol mindjárt ráosztották a *Civilizátor* egyetlen nő szerepét. A *Viharos al-*

konyuban is kaptam szerepet: egy parasztszasszonyt alakítottam.

— Mit szeretne játszani?

— A *Susfiókol*, a *Kamélias hölgyet*, *Barmit*, amiben tanulni lehet. Sokat szavalok, főleg *Adyt*, *József Attilát* és *Kosztolányit*. Egyetemre is járok, le akarok doktorálni.

•
Szöllösi Irén a színház mostohagyereke. Nagyon ambiciózus, de amióta leszerződött, még egyetlen szerepet sem kapott. El is van keseredve. Reméljük, rövidesen ő is szóhoz jut a Nemzeti Színház színpadán.

„SZABAD NÉP KABARÉ”

A magyar kabaré megújulása, amelyet a polgári színpadok rutiniától hasztalan vártunk, a legjobb úton halad. Néhány fiatal, de lelkes és tehetséges színész állott össze, hogy azokat a korszerű, komoly mondanivalókat, melyeket a *Szabad Nép* a maga szüremért hasábjain közöl naponta a dolgozók hatalmas tömegével, a tréfa és szatíra vonalán népszerűsítse.

Kispesten, a zsufolásig megtelt Royal moziban mutatkozott be vasárnap délelőtt teljes műsorával először a *Szabad Nép kabaré*, amely néhány hét óta már sűrűn látogatja a pestkörnyéki üzemeket, hogy húszperces vilámműsoraival szórakoztatva tanítsa a rendkívül hálás közönségnek bizonyuló gyári dolgozókat. A vasárnapi matiné vendégművészei: Major Tamás és Gobbi Hilda a tőlük megszokott ki-tűnő formában szavaltak, az ugyan-csak vendégként fellépő Ráday Imre pedig biztos színészi rutinnal alakította *Fejér István* »Reakciós szerkesztőség« című jelenetének főszerepét.

Ami a kabaré szűkebb együttesének produkcióját illeti, kétségtelen, hogy hibák még akadnak bőven, de már maradéktalanul érezhettük azt a más, azt a friss hangot, amelyet napjaink kabaréiban annyira hiányoltunk. A darabok szellemisége még egy kicsit a múltból táplálkozik, szatírája néha még félrecsúszik, de legtöbbször szeméremesen egyesíti a derűt, a korszerű mondanivalóval. Különösen Gádor Béla »Gerenda« című bohózata az, mely mutatónál szolgálhat a fejlődés további útjához, de a színrekerült jelenetek mindegyike tartja a rokonságot a múlt és utal valamiképpen a jövő feladataira. A szereplők közül első helyen Pásztor Jánost és Pártos Gézát, a kabaré művészeti vezetőit kell megemlítenünk, akik a maguksze-rezte kis villámtréfákban valami különös burleszkhumort képviselnek: színészek, klaunok és artisták egyszemélyben. Minden gátlástól mentes zabolátlan mókáik mehökkentők és mulatságosak. Horváth Ferenc ritkán hallott finom előadásban tolmácsolt egy Móra novellát, az együttes többi tagjai: Kornis Kató, Szántó Klári, Tassi András, Szlovák László, Gál Péter, Rozsos István pedig Darvas Szi-lárd, Bálint György és Gádor Béla jeleneteit vitték sikerre.

Mindent összevéve: sokat várunk a Szabad Nép kabaré további fejlődésétől. Ehhez azonban szükségesnek ére-zük, hogy egy rátermett dramaturg-rendező vegye kézbe a műsor irányi-tását, továbbá, hogy valami szellemes konferansz művészi és világnézeti egységbe fogja a kissé széteső számo-kat.

A Belvárosi Színház szeptember 7-én mutatja be Balázs Béla »Csendes városka« című jugoszláv partizán-darabját, abból az időből, amikor még együttműködtek az olasz, német és magyar megszállók, de már bomla-dozott az »egység«. A darab hősnője egy nyolcvanvesztendős öreg szerb guzlarca (népénekesnő).

Három fiatal karmester

mind a három Ferencsik-tanítvány operahangversenyt vezényelt a Károlyi-kertben. Rátermettségük, művelten, technikai készségük, megkülönböztető zeneiségük, Kórodi András biztos, elegáns vezetését eleven belső zeneiség tartalmassá és sugallatossá. Major Tamás és Anhalt István ugyan sokatigézően tehetségesek. A működő énekesek közt, egy megcsinált Carmen-részlettel Vera, az Aida-jelenetben László da meleg zománcú szopránját figyelmet.

Prokofjev »Peter és a farkas« című szimfonikus mesé-jének szövegét Gobbi Hilda, a Nemzeti Színház kiváló mű-vésze adta elő a Károlyi-kerti bemutaton. A pompás hu-morú, elragadóan kedves előadás óriás sikert aratott.

A Magyar Demokratikus Nők Szövetsége

széleskörű kulturális és művészeti programmal mutatkozott be a sajtónak a szövetség Vilma királyné-úti székházában. Tildy Zoltánné elnöki megnyitójában ismertette a Demokratikus Nők munkáját az elmúlt félév alatt. Az ostrom utáni sivárságban a szövetség vette gondjaiba az elárvult gyermekeket, a segítségre szoruló anyákat. A jövőben a Demokratikus Nők részt kérnek az újjáépítés minden munkájából, különösen azokon a területeken, ahol gyermekek és nők sorsáról határoznak.

A szövetség színészeti osztályának terveiről Orlay Ilona, akadémiaát végzett, lelkes, fiatal színésznő tájékoztatót.

— Nem dilettánsokat akarunk nevelni. — mondotta — hanem szereplési lehetőséget teremtünk azoknak a fiatal színészeknek, akik még nem találtak szerződést. A legkiválóbb színpadi és filmszakemberekkel kutatunk új tehetségek után. Műsoros estéinken a főváros első színészei között léptetjük fel kezdőinket és bizalommal várjuk a jószándékú kritika támogatását...

Káldy Lászlóné a szövetség zenei feladatairól beszélt.

— Mindenekelőtt a Bartók—Kodály-féle magyar népdalkultúrát akarjuk ápolni és széles körökben elterjeszteni. Női és gyermekkorusokat szervezünk, a főváros minden kerületében zeneiskolát létesítünk, ezeken mintegy kétszáz zenetanár talál elhelyezést. Hangversenyekinken lehetőséget adunk sok fiatal előadóművésznek a szereplésre.

A kulturális osztály vezetője, Forgách-Hann Erzsébet szobrászművész, ezeket mondta terveiről:

— „Az idő élén” című előadássorozatunkban bemutatjuk a letűnt korok irodalmi, zenetörténeti, képzőművészeti és filozófiai irányait. Elemi iskolai ismereteket adunk — egyetemi szintvonalon.

Munkábamenők.

Farkasházy Miklós linoleummetszete

A Hunnia Filmgyár alkalmazottai szeptember 1-én, a gyár dolgozói öszi segélyezésére táncal egybekötött műsoros műtermi napot rendeznek a Hunnia Filmgyár zuglói telepén. A műsor délután 3 órától folytatódik. A műsor keretében Reggel 5 óráig Géza, Benkő Gyula, Bilicsi Tivadar, Bordy Géza, Bella, Gobbi Hilda, Gózon Gyula, Jávor Pál, Karádi Katalin, Major Tamás, Maklár Zoltán, Mihályi Ernő, Pethes Sándor, Timár József, Tolnay Klári és Várkonyi Zoltán is fellép.

Magyar-szovjet hívőjel

Erdekes pályázat dőlt el a Magyar-Szovjet Művelődési Társaságban. A Társaság ugyanis elhatározta, hogy külön hívőjellel fogja jelezni a maga különleges rádióadásait. Ezért felszólított több ismert zeneszerzőt, szolgáljanak ötletekkel az új hívőjelre. A pályázat eredményes volt, úgyhogy két zenei ötlet felhasználási jogát is megszerezte a Társaság. Az egyik nyertes, Szabó Ferenc, a magyar és szovjet himnuszok kezdő ütemeiből kombinált össze kétszólamú dallamtöredéket. A másik, Polgár Tibor, a Bartók gyűjtéséből országszerzte ismert »Elindultam szép hazámból« kezdetű régi székely népdalhoz csatolt egy ugyancsak közismert orosz népi motívumot. Még nem dőlt el, hogy a két hívőjel közül a politikai jellegű vagy tisztán a zenei vonatkozását fogják-e megvalósítani.

A Belvárosi Színház tagjai reggelig tartó műsoros táncestélyt rendeznek szeptember 1-én 8 órai kezdettel a Szociáldemokrata Párt helyiségében (Dohány-utca 76). A vidám és gazdag programú mulatság jövedelmét a Belvárosi Színház színészjóléti alapja javára rendezik meg. A színház egész társulata felép a vidám műsor keretében.

BEMUTATÓ UTAN

A zeneszerző és barátja a bemutató után együtt távoznak el a hangversenyről.

A szimfónia megbukott. A barát szeretne valami vigasztalót mondani. Így szól:

— De füttyülni azért nem füttyültek. Mire a zeneszerző, keserűen: — Ásítás közben nem lehet.

BANDI

Pünkösztől Andor egy évvel ezelőtt, 1944 augusztus 31-én tragikus körülmények között halt meg.

Bandi eredetileg Andor volt, de ezt kevesen tudták. Mert sohasem viselkedett úgy, ahogy Andorhoz illik. Bandi volt. Vagy legfeljebb »diric. De sohasem direktor úr. Hogy mit jelent egy színháznál a szocializmus, azt sokkal előbb kitalálta, mint illet volna. Ez volt a bűne. A szereposztások a »Kis ugrika«-ban, egy mocskos, de nagyon jószagú kiskocsmában születtek. A szerződtetések nagyrészt ugyanott. Az irodát elkerülte. Az túlságosan hivatalos volt neki. A hivatalt gyűlölte.

— Megyek a Kamarába, — mondta. — Hivattak. — Jobbkezt kicsit a szája elé emelte, hogy eltakarja a világháborúban szétroncsolt fogait. Nem szégyellte, ösztönös mozdulat volt. A Kamarát és azt, hogy oda be kell tennie a lábát, sokkal jobban szégyellte, mint fizikai fogyatékosságát.

Cselle úr, ez a tehetségtelen lakájképű kórista, néha berendelték az Elnök Ur nagymoguli színe elé. Ilyenkor kiosztották neki a feketelevest.

— No ne izélj Bandi, hagyj ezeket a baloldali marhaságokat. Antal kegyelmes úr már csuda »zabos«.

Bandi szegény, drága türelmes Bandi, mosolygott ferde átlótt szájával, bólintott, bejelentette hogy abbahagyja a »baloldali marhaságokat« és Antal kegyelmesnek nem lesz oka felháborodni. De nem így történt. Antal kegyelmes és az összes többi kegyelmesek dühösen méltatlankodtak ezektől is, mert az ártatlan Bandi hol Felkai diktátor-szatírájával, a Nér-ó-val képesítette el a kegyelmeseket, hol Ardrey Jelzőtü-z-ével kólintotta fejbe őket.

Ha színpad lehet szószék, akkor a kis Madách Színház az volt. Es Bandi a rövid zakóban is elegáns és »nett« Bandi volt a főpap. Es a szószékről lemennydörögte a kiváló urakat, a pohos Hómant, a kevésbé gömbölyű Antal Istvánt és a fajmagyar gyászvitéz Fáy álluntitkárt. Nem is nagyon burkolt mondatokat fricskázott a kiváló nemzetmentők sunyi képébe, színlelt, ragdalkozott, követelt, könyörgött és a poklok minden kapuit döntötte, hogy a demokrácia ígéit terjeszthesse a legsanyarubb időkben.

Gyöngé emberben én még ilyen erőset sose láttam. Sok komisz betegséget gyűjtött össze a háborúban. Néhanha kegyetlenül elővette valamelyik és vesegörösből, izdatan, kábító orvosságoktól tágult pupillával vezényelte a próbát. Legszivesebben hetente háromszor inter-nálták volna. Valahogy mindig kicsúszott. Ilyenkor megígérte, hogy megváltoztatja a színház irányvonalát. Meg is tette. Még merészebb és keményebb darabot hozott.

Igazán első harcosa volt a színpad vonalán a magyar demokráciának. Mindent gyönyörűen csinált. Csak egy esztendővel ezelőtt hibázta el a lépést. Az átkozott március tizenkilencedike olyan kegyetlenül szoritotta össze a harcokban kimerült szívét, hogy napról napra összebb és összebb roppant.

— Bandi légy erős, Bandi nem sok idő van hátra. Bandi ne csinálj bolondságot...

Es Bandi bolondságot csinált. Andor lett. Komoly, fáradt, öreg Andor. Magyar szíve és szabadságra szomjas lény nem bírta el a náciizmus dühögését. »Tettéknek okas« nem ismeretlen. Szegény Bandi elsiette a dolgot.

Nagyon szomorú temetése volt. A legtöbb barát akkor már nem jelenhetett meg a temetőben letartóztatás vesztélye nélkül.

De ott voltak sírásói. Hullalesen. Vitéz Lackó a Kamarából, egy papos, hosszúhajú, sunyi öreg szinész, Jenő bácsi, aki a március tizenkilencedike színházbeállítás aktív részese volt, »a finomtollú, nemeslelkű« jobboldali újságírnok, Ujhelyi József és mások. Szegény Bandi! Ha tehette volna, megvetően hátat fordít nekik. Vagy talán csak mosolygott volna. Fölényesen. Ahogy szokása volt, ha beletapostak.

Okos ember voltál Bandi. És jómodorú. De hogy itt-hagytál bennünket, ezzel nagyot vétettél ellenünk. Nem is tudod, mennyire hiányzol.

Várkonyi Zoltán

Dr. VIKTOR MATEJKA

Bécs város kulturális és népművelési ügyeinek vezetője beszél a bécsi színházakról

Kultúrszövetséget a két város között

A bécsi »kultúrtaácsnok« Budapestre járt és felkereste szerkesztőségünket.

Matejka dr. fiatalos, energiát és optimizmust sugárzó ember. Nem így néztek ki azelőtt a bécsi városatyák. De nem is utaztak Budapestre csak azért, hogy beszédet mondjanak a bécsi és budapesti rendőrség első nemzetközi labdarúgómérkőzésén. De dr. Matejka ezt is nagyon fontos kulturális és politikai eseménynek tartja. »Hát hogy ne lett volna az? — kiált fel — mikor hatvan-ezerfőny magyar és orosz közönség nézte végig.«

»Ami pedig a mi bécsi színházainkat illeti — mondja azzal a szinte szerelmes mosollyal, ahogy csak a bécsi tud színházról beszélni —, hát kérem, színházzal van tele a város. Minden omladékbán is, minden lyukban is játszanak. És minden színház tele van. Mit is csinálnak az emberek a pénzüikkel. Áru még nincs — mondja nevetve —, vásárolni nincs mit. A szellemi áruval pedig nem érdemes feketézni. Az csak megavasodik, ha elrejtik.«

»Az ostrom után persze a filharmónikusaink szólaltak meg először. Hát azok olyanok. Ellen-szomjan is muzsikálnak. Persze az oroszok is a bécsi muzsikát iparkodtak elsősorban felépíteni. De április végén megnyílt a Burgtheater a Ronacher varietében. Grillparzer »Sapphójá«-val, ami körülbelül a mi Bánk-bánunk. Maria Eis játszotta a főszerepet. Bécs legelismertebb, legnépszerűbb művésznője, aki mint ember is heroikusán viselkedett a faszisták elleni küzdelemben. Maria Eis Hamburgból jött most hozzánk, de Bécsben kezdte pályafutását, a »Neue Wiener Bühne«-n, ahol először 1920-ban, Balázs Béla »Halálos fiatalság« című darabjának főszerepében lépett fel. Azután Nestroy »Külvárosi leány«-át hozta színre a Burgtheater, Hörbigerrel a főszerepben. Hörbiger nemcsak a legnagyobb színészek egyike és kedvence Bécsnek, hanem, lehet mondani, az akasztófa alól lépett direkt a színpadra. A náci rémuralma alatt illegális ellenállási mozgalmat szervezett, elfogták és utolsó percben szabadította őt is fel a győzelmes szovjet sereg. Frantschek Langer »Teve« című darabja és Stein Irma Tomsen Brothers-je van még műsorra tűzve. Az Opera meg Figaro házasságával nyílt meg újra. Szintén teljes gőzzel dolgozik. Nevezetesség, hogy sem a Burg, sem az Opera nem fognak állami szubvenciót kapni! A maguk kenyerén kell megélniök. Viszont minden adó alól fel vannak természetesen (természetesen!) mentve.

A Volkstheater, melynek

Günther Egenel a művészi vezetője, Karl Kraus. »Az emberiség utolsó napjai« című, immár klasszikussá vált művének hatalmas epikusát adta elő egy estén Wildgans »Mind örökké Amen« című egyfelvénnyel. Az előadás, mely Karl Kraus halála tízéves évfordulójának jegyében játszódott le, »Az ember ábrázolja« közös címet viselt. Mind a kettő a kapitalista társadalomnak és a háborúnak borzalmait ábrázolja megrázó erővel.

Játszik Reinhardt volt színháza is, a Josephstädter Theater. Régi tradíciója szerint csiszolt társalgó darabokat hoz műsorra. Most egy Pristley darabot mutat be.

Nem hallgattak el persze a bécsi zeneszínházak sem. Játszik a Volksoper is, meg a Theater an der Wien is. Legnépszerűbbek Offenbach gyönyörű egyfelvonásosai.

Nagyon népszerűek lettek nálunk a »Kis művészet« színpadjai. (»Kleinkunstbühnen«) Vagyis a kabarék, melyek nagyon magas irodalmi és politikai színvonalon dolgoznak. Az egyik kabaré neve: Irodalom a »Moulinrouge«-ban. (»Literatur im Moulinrouge«) Azért, mert a régi Moulinrouge helyiségében játszik, de művészileg elsörendű politikai satírákat. Meg kell említenem még a »Lieber Augustin«-t, meg a »Kleines Brettle«-t. Frissek, aktuálisak, szellemesek, irodalmilag és művészileg a legmagasabb igényeket is kielégítik.«

Tanulság:

Irgyén és szomorúan hallgattuk dr. Matejka lelkes szavait. Hát Bécsben át tudták vészelné a nyári »holtszezont« — Csoadabár és Mákostészta és Rántottcsirke nélkül is? Hát lehet mulatni, lehet nevetni irodalmilag és művészileg magasrendű műsorokon is? Lehet szórakozni anélkül, hogy az ember lemondjon maradék kultúrigenyéiről és jóízűséről?...

Dr. Matejka azután felajánlotta, hogy a film ötvenéves évfordulójára rendezendő bemutatónak közös rendezésben csinálja Bécs és Budapest — vendorkiállítások mintájára —, mert különben is színe szoros és eleven kultúrkapcsolatot teremteni a két főváros között. A bécsi színházak három magyar szerző darabjait is fogják játszani a következő szezonban. Zilahy, Háy és Balázs Béla drámái fognak ősszel színre kerülni és a bécsi színészek szervezete meghívja Balázs Bélát, aki hétfő évig volt Bécs legnépszerűbb színikritikusa, előadások tartására. »Meg kell teremtenünk — mondotta — a Bécs-Budapest kultúrszövetséget.«

L. M

ÓH, CIRKUSZ!

Írta: SZÉP ERNŐ

Hálás vagyok Zelk Zoltán bajtársnak azért a szívvel teli, kedves cikkért, amelyet írott a Fényszóró múlt számába. Olyan jól esett olvasnom. Köszönöm.

Bizony nem szép tőlem: az idejét sem tudom már mikor voltam utoljára cirkuszban. Annál kedvesebb volt nekem a Zelk Zoltán írása. Behúnytam a szemem utána, azt a cavalcade-ot élvezni, melyet a cikk kergetett az emlékezetemen átál, régi-régi cirkuszi gyönyörűségeimet.

Valóban, soha meg nem bukott a cirkusz premiere-je, soha ki nem ábrándult az ember a művészeiből, a produkcióikból. Még azt a szoboszlói cirkuszt is tudnám ma is élvezni, melyet elemista koromba néztem, a ponyva hasadékán keresztül. Mi-

csoda vakító gala-it felejtettem el a párisi Operának; soha el nem felejttem annak a Szoboszlóra jött rongyos vándorcirkusznak a lovasát, a i cilinderbe, télirokkba meg esernyővel, ősz szakállal, kék pápaszemmel pattant fel a manège-ből a körbevágató paripára s a vágató paripa hátán állva hajított el cilindert, pápaszemet, ernyőt, rokkot, zakkót, széleseben vetett le s dobott el azután, harminchárom mellényt, nadrágot, két cipőt és úgy nyitotta két karját, egy szál trikóba nyargalván tovább a taps jégesője alatt. Ez volt a legősibb és a legprimitív cirkuszi mutatvány; egy életre szól az a siker, amit elért előttem. És nem, nem kacagtam olyan majdmeghalásig soha semmin, mint akkor azokon a legényeken, akik a stalmájszter biztatására fölvetették

magukat a cirkusz szilaj csacsijára, az a csasi persze sorba lebányt magáról mindenkit. Se a kis Rott, se Chaplin, se a kis Latyi oly derültté, oly boldoggá nem tudták a jelkeket tenni, mint ez a népnekvaló gorbomba vice, ezt minden vidéki cirkuszba megélvezhettem fiú koromban. Abban a világban még a cirkuszos plakátja Záradékul Nagy Némajáték-ot ígért a High-Life Est tetejébe. Rettentő pofozkodással végződött mindig a némajátékok bonyodalma. A jó isten áldja meg ma is ha élnek, azoknak a némajátékoknak a művészeit. A legelső filmekben is szerepelgettek, veszett módra kergetőztek, pofozták és rúgták ülepen egymást. Ezek az ócska cirkuszi napszamosok hozták létre a halhatatlan Chaplint.

Zelk Zoltán fiatalabb, nem láthatta már a cirkusz fénykorát, azt az első háborúink borította sötétségbe. Nem tudja, mi volt a Busch-cirkusz, a Shumann-cirkusz, a Krone-cirkusz. Azokat az elegáns lovas parádékat, lovarnóket, lovasokat, akik ünnepi dresszükben, költött nevükkel olyanok voltak, mint a megtestesült ábránd. És nem ismeri az ámitó-bámító kínai bűvészeket, akik pazar díszek közt kínai császároknak látszottak. Nem élvezhette a világjáró zenebohócokat, hangutánzó Villand-fivéereket, elragadó kedves angol bohócokat, indián késdobókat, japán, arab csodatorná-

szokat, gyönyörű spanyol, cserkesz táncosnépet, a porond arisztokráciáját.

Magamnak olyan nagy emlékem is van, láttam azt a legendás Barnum-cirkuszt is, mikor Európába vendégszerepelt; eljött Mezőtúrra is harminc vonaton (a maga kocsijával), túri diák voltam akkor, ötödi-

kes. Mint pénztelen gyerek, hajnalban segítettem sok más szegény diákkal egyetemben az összegöngyölt vászonfalakat kiteríteni. Ezér osztán ingyen mehettünk be délután.

Ahogy a főbejáraton ömlik a nép befele, áll szembe egy kecskeszakállas nyurga fényképész, ernyőzi tenyérrel a szemét, úgy válogat, egyszer osztán nyájasan a gép elé int egy vastag házaspárt. Híjja, híjja a karjával őket balfelé, tovább, tovább. Állj. Avval a fejére borítja a fekete kendőt, fotografálja őket. (Örültek ember, asszony a potyának.) De nem végzett, nem, húzta tova a gépet és csak hitta őket maga után. Megint állj! és megint a fejére a fekete kendőt. És újra szabad a feje s akkor int nekik, hogy csak ott maradni, arrafele nézni, meg nem moccanni! Hát azok csak állanak, ő meg oszon tovább a géppel. A vastag asszony meg a vastag ember nem is sejti, min röhög az a sok nép ott szembe meg kétfelől. Se azok nem sejtik, akik amarra állanak így mint a kőszent, tizenöt-huszan, százegynéhány méterre egymástól, míg el nem únják a várakozást.

Ezen formán állunk mink is, ugyebár kedves Z. Z., várunk mink is, valamit, amivel kecsgetett az élet, vagy az álom.

Vasárnap délután
fél 3 órakor

ÜGETŐ

HÁROM VERS

Irta Lányi Sarolta

FELHŐ

Felhő a vágy és mégse — semmi.
(hazudnék talán a hasonlat?)
Felhőnek is van joga lenni.
Szülője ő ezer haszonnak,

de csak, ha van belőle sok,
sok kicsi felhő összetársul,
súlyos felleggé összefog,
a föld fölé lassan aláhull

s ráönti hús áldott esőjét
szomjas kalászra, fára, fűre,
iszik pihegve a mezőség
termő örömben elterülve...

Egy vágy külön — kis kósza felhő,
borong, rózsállik, szertefoszlik,
nyoma nincs, semmire se kellő,
semmi élőre nem hasonlít,

de hogyha millió társra lel,
megered serkentő esője,
elmék közönyét rázza fel
s új gondolat sarjad belőle.

A tömeg vágya nem kér, — parancsol
ellent nem állhat néki semmi,
gépet hevít, terem, viv, harcol —
ilyen vágnak van joga lenni.

FÖLDÖNFUTÓK

Az életük:
keserű, kinsajtolta könnyesepp;
boldog, bővizű mély folyamban...
sok ilyen könnyesepp úszik abban,
azért a bánat nem lesz könnyebb,
hogy oly sokan sirnak velük
és nem lesz keserűbb a víz sem
— boldog víz, mély és végtelen!
Beteg a létük s írja ninesen,
mert ez a bánat társtalan,
itt nem orvos az értelem,
a gondolat — világtalan...
Nincs azilum és nincs menekvés
annak, ki üzött, hontalan...
S oly sokan vannak, oly sokan!
A sorsuk:
csontig vág, mint élesre fent és.

FEKETE MÁRVÁNY

Kemény az élet most és súlyos, mint
a márvány,
sötét is, mint a kőnek baljós, vére-
s lapja,
zordon, miként a szikla, melynek alatta
járván,
mikor szakad reá, halandó nem
tudhatja.

Lepereg róla minden. Csak vérmánt
tisztá karca
hagy rajt' örökre írást, — hogy mit
jelent, nem értem...
Az öröm benne rózsá mosolygó, édes
aica
fekete márványkőnek borongó tükö-
rében.

Szovjetzene a Rádióban és a Károlyi-kertben

Irta: LÁNYI VIKTOR

Két alkalommal hallottunk az elmúlt héten mai orosz muzsikát. Bőséges és tanulságos ismerkedés volt ez a Szovjetunió neves zeneszerzőivel. Egy délután a Rádió igazgatósága a Szovjet-Magyar Művelődési Társasággal karöltve rendezett zenei bemutatót a félig-meddig épségben maradt nagystúdióban. Az egyik beomlott főfalat lenge vásznak helyettesítették, keresztül látszott, ahogy a kint folyó újjáépítés gerendaállványzatán dolgoznak a munkások. Ortutay elnök a meghívott közönség előtt, melyben a jóvátételi bizottság több taggal volt képviselve, hivatkozott is a romokra, melyek közül nagy anyagi és szellemi erőfeszítéssel igyekszik föltámaszkodni a magyar rádió megvisselt szervezete. A gépek nagy része is elpusztult vagy elkallódott, roncsokból kellett összetákolni azt a leadó-szerkezetet, mely a Moszkvából érkezett hangszalagok érdekes főlvételeit közvetítette számunkra.

Mit is hallottunk? Bevezetőül Szabó Ferenc ismertető-előadását a szovjet zeneszerzők következetes realista irányzatáról. Hogy őszinte legyek, még mindig nem egészen világos előttem, hogyan kell értelmezni a realizmus esztétikai elvét az elvont zeneköltészetben. Csak sejtem, hogy a közérthetőségre való törekvést, a már hallottra, az általánosan ismertre való támaszkodást jelenti ez. Érdekes volt megfigyelni, hogyan, hányféleképpen nyilvánul meg ez a törekvés az egyes komponisták alkotásaiban.

Prokofjev például, a Romeo és Júlia balettéből hallott részletek tanúsága szerint, tudatosan szimplifikálja leleményét. Egy tört hármashangzatra épült, magasba ívelő melódiával szembehelyezve egy másik, amely skálamenetű, — ez az egyszerű képlet szolgál a két család ellenségeskedésének jellemzésére. Júlia zenei arcképéből hiányzanak a shakespeare-i lélekrajz elmélyítő konturjai és kontrasztjai. Romeo álarcos betolakodását a bálba humorosan ritmizált és hangszerelt részlet ábrázolja. A sírbolt-jelenet nagyjából az első résznek gyászindulóvariánsa.

Az egész túlságosan — hogyis mondjam — romantikátlanul hat. De lehet, hogy mi vagyunk még a kelleténél romantikusabbak, ha Shakespeareről szerelemről van szó.

Jobban tetszett az a másik Prokofjev-mű, amelyet másnap a Károlyi-kertben hallottunk, a »Péter és a farkas« című szimfónikus mesét, melyben az egyes hangszerek és hangszercsoportok a fennhangon elrejtált történetkének állat- és emberszereplőiként élnek és beszélnek. »Gyerek ezt hallgatja örömmel — de felnőttnak is őszinte kedvetel a komponista bájos leleményében, kedves, humoros ötleteiben, melyekből csak úgy árad a szovjetember

mélységes gyermekszeretete. Pedig a Somogyi László kitűnő vezénylete alatt, Gobbi Hilda aranyos mesemondásában meglevőenélő alkotást nem is élvezhetjük végig, mert — mese-mese, mesd ketté! — félbeszakította az időjárás szeszélye. Hja, szabadtéri koncert, zöldüzem! ... A félbeszakadt hangversenyszámot hétfőn teljes egészében megismételték a Károlyi-kertben. Az időjárás is megengedte, hogy zavartalan örömmel hallgassuk végig az elbűvölően kedves alkotást. Szívesen emlékezünk meg a megszakadt hangverseny bevezető-számáról, Budaskin Ünnepi nyitányáról. A szerzőről a műsornyomatvány elárulja, hogy munkásember volt, mielőtt zenét kezdett tanulni a nagy Mjakovszkytól. Muzsikájában művészváltára eszmélő östehetség friss életerejé, muzsikáló kedve pezseg örömet árasztó derűvel, vidámsággal. Jól esett hallgatni.

De visszatérve a rádióbemutatóra, szólni kell elsősorban Hacsaturján-ról. Az örmény nemzeti zeneköltészet nagymesterének Sztálin-ódája szólt meg a hangszalagról. Igazán mesteri alkotás ez. Hatalmas zenekari építmény, a kaukázusi természet-melódika és táncritmus pilléreire magasodik dithyrambikus tetőpontokig és nagy várakozást keltve készíti elő az ódaszöveget megzendítő kórusboltozatot. Ez, a maga népies homofóniájával, kissé alatta marad a fölszigázott várakozásnak. De a mű egészében ünnepélyes és lelkesítő hatást tesz. Tobzódik a hangszínek gazdagságában és szépségében, a tömegek nyelvén a tömegek képzeletéhez szól.

Hallottunk még egy koncert-áriát, az idősebb nemzedékhez számító Glier művét. Ária szöveg nélkül, az énekhang — Kazanceva asszony tündöklő szopránja — mindvégig szavak nélkül, magánhangzósan áradozik, csakjovszkisan érzélgő, kissé avatag stílusban. Jobban érdekelt a ráadásul, műsoron kívül előadott darab: Sosztakovics »leningrádi« szimfóniájának zárótétele. Komor veszélyhangulat, elszűnt harc, dicsőséges győzelem — nagyszabású szimfónikus epika, mely époly őszintén vall színt erős Berlioz-, Mahler-, Bruckner-hatásokról, mint amily rokonszenves elfogulatlansággal kölcsönöz főtémát Beethoven Egmontiából. Harsány programzene az óriás-nemzet mozgató propaganda szolgálatában. Mégis igazi művészet, ha valaki olyan tehetségesen, annyi képzelő- és meggyőzőerővel csinálja, mint Sosztakovics.

Pompadour
Haute Couture
megnyílik szeptember elején
József Attila-u. 12. sz.

SZUWOROV GENERÁLIS

A nagy Pudovkin legújabb filmje Szuworov tábornok életét mutatja be. Szuworov a világ egyetlen hadvezére, aki sohasem vesztett csatát és Napoleont is megverte. Szuworovot, a demokratikus érzelmű tábornokot imádták katonái és gyűlölték a cár lakájai. A kiváló hadvezér alakját *N. Cserkaszov* eleveníti meg a filmen. Cserkaszov kísértetiesen hasonlít Szuworov tábornok ismert képmásához. A film többi szerepét a legkiválóbb orosz színészek játsszák, operátora a világhírű *Golovnya*.

A film történelmi tablókban eleveníti meg a múlt század elejének cári Oroszországát, fényes palotáival, báljaival — és nyomorgó tömegeivel. Mégis ezek a tömegek fognak fegyvert, élükön Szuworov generálissal, amikor meg kell törni Napoleon hatalmát.

Alsó kép: *N. Cserkaszov*, Szuworov tábornok megszemélyesítője

A Szuworov-film női főszereplői

A Szuworov-film két nagy jelenete

Bemutatásra váró magyar filmek

Az elmúlt korszak alatt a Hunnia gyártelepén öt olyan film készült, amelyet a cenzúra — részben a film tartalma miatt, részben szerzőjük antifasiszta magatartása miatt — nem engedélyezett. A filmek éveken át heverték egy fűskamrában elrejtve. Most rövidesen bemutatásra kerülnek.

*

Az »Egy fiúnak a fele« című film szerzője dr. Kerekes-házy József népfőügyész. A szerző egy Mikszáth-novellát választott akkor még tilos mondanivalójának csomagolására. A film az emberi egyenlőséget hirdeti. A darab ezekkel a szavakkal fejeződik be: »Minden ember egyenlő«. Nem esoda, hogy a fasiszta uralom alatt megtiltották bemutatását.

A film főszereplői: *Kelemen Éva, Hosvay Katalin, Benkő Gyula, Gozmány Győző, Rajnay Gábor, Mihályi Ernő*. Rendezője *Hamza D. Akos*. A befejező felvonás az ostrom alatt eltűnt, valószínűleg újra kell forgatni.

*

A Madách-film a 48-as szabadságharc kortörténeti háttérét mutatja be, a szabadság gondolatát hirdeti. A film írói *Peéry Piri* és *Engel György*, a fiatal író-rendező, akit a nyilasok Bergen-Belsenbe hurcoltak és ott meghalt. A film forgatásának idején *Jávor Pál* játékjogát »fegyelmi vétség« miatt felfüggesztették. Jávor azonban — Madách iránti tiszteletből — ingyen elvállalt egy kis epizódszerepet a film-ben. A film-ben Madáchot *Timár József*, Fráter Erzsébetet *Szörényi Éva*, Szontágh Pált *Kovács Károly* alakítja. Hiányzik még a film zene-szinkronja. A film bemutatását október 5-re tervezik, Madách Imre halálának 89. évfordulójára.

*

Az elmúlt év tavaszán készült a demokratikus Magyarország számára az első, komoly, klasszikus, zenés film, a »Vihar után«. Csajkovszkij, Beethoven, Verdi zenéje szövi át az egész filmet, amely egy karmester életét meséli el. *Várkonyi Zoltán* írta a filmet, természetesen neve akkor nem szerepelhetett szerzőként. A karmestert *Szabó Sándor* játssza. A film teljesen készen van, a napokban lesz a bemutatója.

Kertay Lili, Gyimesi Pálma és Kelemen Éva a »Három galamb«-ban

Jobboldalon: Uray Tivadar és Fényes Aliz a »Vihar után« főszerepében

Csörtös Gyula az »Egy csók, egy pofon.« főszerepében

Poór Lili, Timár József és Szörényi Éva a Madách-film-ben

Az »Egy fiúnak a fele« c. film szereplői: Gozmány, Benkő és Ladomerszky

Csörtös Gyula utolsó filmje is bemutatásra vár. Címe: »Egy csók, egy pofon.« Műfaja: szellemes vígjáték.

*

A »Három galamb« című zenés vígjáték három egyszerű, szürke munkáslány életét mutatja be. A három »galamb«: *Kelemen Éva, Gyimesi Pálma* és *Kertay Lily*. Rendezője *Sipos László*, az ellenállási mozgalom hősi halottja.

Kőbányai György

Mindent a magyar filmért

Vasárnap rendezte a Kisgazda Párt az első filmnapot ezzel a jelszóval: »Mindent a magyar filmért«. A párt székházának helyiségeit zsúfolásig megtöltött több ezer főnyi közönség jelenléte impozáns megnyilatkozása volt a film tömegeket megmozgató erejének. A vasárnap kora délutántól hétfő reggelig tartó filmnap a főváros egyik legjelentősebb társadalmi eseménye lett a felszabadulás óta. A hivatalos részről meg lehetőséget mostohán kezelt új magyar filmművészet ügye ezen a nagyszabású filmnapon vált nemcsak a szakembereknek és a színészeknek, hanem a közönségnek is szívügyévé.

A közönség mint producer

Kolczonay Ervin, a filmnap egyik szervezője, a következőket mondotta a *»Fényképek«*-nak a filmnap közvetlen és távolabbi céljairól:

— Mindenekelőtt az új magyar filmművészetnek kívánunk propagandát teremteni ezzel a társadalmi megmozdulással. További célunk az, hogy egészen új alapokra helyezzük a filmgyártást. **Tamási Áron** »Mezei próféta« című filmjének előállításába vontuk bele először a mozilátogató közönséget, mint producereket. Ha beválnak — és be fog válni, mert a részjegyzésnek máris óriási sikere van — akkor rendszeresítjük ezt a kezdeményezést.

Színészek a magyar filmért

A film szeretetének jegyében összegyűlt hatalmas közönség szórakoztatására szakadatlanul szólt a tánczene, folytatólagosan pergett a film és délután négy órától hajnalig, tizenkét óra hosszúságú megmozgítás nélkül tartott a kabaréműsor, melyben legjobb számaikkal léptek fel: a *Góth házaspár*, *Timár József*, *Pethes Sándor*, *Sennyei Vera*, *Mészáros Ági*, *Latabár Kálmán*, *Peti Sándor*, *Greguss Zoltán*, *Pártos Erzsébet*, *Rácz Vali*, *Nagykovácsi Iloná*, *Szilágyi Szabó Eszter*, *Polgár Tibor*, *Pálóczy László*, *Nagyajtay György*, *Lendvai Andor*, *Kertay Lili*, *Lelkes Katalin*, *Abn Marietta*, a *Holcsey-együttes* és sokan mások.

Tamási Áron rádión beszéde

Az esti órákban a rádió helyszíni közvetítésének keretében **Tamási Áron** rádión beszédben üdvözölte az újjászülött magyar filmet.

— A magyar filmgyártás körül a buzgalom egyre nő — mondotta többek között. — Eddig könnyűszerrel állott ellen a kísértésnek, hogy filmet írjon, — folytatta **Tamási Áron** —, mert az elviselhetetlen szellemi gúzsbakötés miatt »inkább a tiltó anyag választotta, mint az igéretes alkut«.

— Elhatározó döntés előtt áll a magyar film ügye. Választania kell, hogy a komoly

Tamási Áron

(Foto MAFIPIRT)

mondaniivalót és a művészi színvonalat megtagadja-e, mint a multban, vagy pedig új útra talál az anyagi és szellemi erő összefogásában.

— A világban való jóhírünk szárnya a szellem, itt-hon építő fegyverünk puszkapora is a szellem. A szellemnek pedig egyik korszerű és hatalmas kifejező eszköze a film.

— Lélek légy és szabadság, mert a többi hozzáadatik neked — mondotta **Tamási Áron** az új magyar filmgyártást útrabocsátó beszédének befejező szavaiban.

Tehetségkutató verseny

A filmnap egyik érdekes műsorszámát a tehetségkutató verseny. A jelentkezőket zártkörű zsűri hallgatta meg, azzal a kecségetető ígérettel, hogy a valóban tehetséges önjelöltekről hamarosan próbafelvételt készítenek. Természetesen mindenki kísérletet tett, aki még emlékezett egy-egy az önképzőkörben némi sikerrel előadott versre. A tehetségverseny győztese **Sándor András**, tizenhatéves fiú lett. Kitűnő hangulatú, egyformán jól imitálja a bombavető repülőgépek és Karády bűgő hangját.

Ezen a speciális képességű fiún kívül, sajnos egyetlen igazi tehetséget sem sikerült felkutatni a versenyen.

Gyenes István

Lesz-e Budapestnek Színházi Múzeuma?

Ismét szóba került mostanában a budai Várszínház, de sorsáról még mindig nem döntöttek. Több mint húsz esztendője, hogy Budapestnek ez a legrégebbi színháza elnévelt és azóta több terv, sőt igénylés is jelentkezett — így ebben az időben protestáns helyőrségi templomná akarták átépíttetni a főváros e legnevezetesebb színház-történelmi emlékéit! A Műemlékek Országos Bizottsága azonban 1930-ban megvizsgálta és műemlékké nyilvánította az épületet. Most, a főváros újjáépítésével kapcsolatban szó esett a Várszínházról is, olyan értelemben, hogy színházi múzeum céljára használják fel.

Ez a terv nem új — már tizenöt év előtt is akadtak szószólói, mert valósággal kínálkozik erre a célra ez a bájos, klasszicizáló-barokk stílusú színházépület, mely már 160 esztendője áll a helyén és színházunk legrégebbi, legnevezetesebb emléke. Egykor karmelita kolostor volt és II. József, a szabadgondolkodó császár rendelte el színházát alakítását a Budára telepített hivatalok tisztviselőinek szórakoztatására. 1784-ben kelt a rendelet és **Hikisch Kristóf** építész **Kempelen Farkas** tervei alapján hamarosan hozzá is kezdett az átépítéshez. 1788-ban nyílt meg aztán — mint németnyelvű színház. Erről beszélt az akadémiai helytörténelmi tábla, amelyet téves adatai miatt 1927-ben eltávolítottak és helyébe egy várszínházi *Beethoven*-hangverseny emléktábláját tették. Nem kár a régi emléktábláért, mert a német színház eredetét akarta megörökíteni, elhallgatva a magyar színház-történelmi nevezetességét.

Itt szolgált meg ugyanis először a magyar színház, 1790 október 25-én. **Kelemen László** „első magyar játszó színház-társasága“ adta elő ezen a napon *Simai Kristóf* „Igazhízi“ című idegenből átdolgozott „érzékeny játékat“, az igazgatóval a címszerepben. **Moor Anna**, **Nagy Mária**, **Szomor Máté**, **Rózsa Márton**, **Ráth Pál**, **Nemes András** és **Horváth János** játszotta a többi szerepet. Két nap múlva a pesti Rondellában ismételték meg az előadást, mert a magyar színház-színtársulat csak ritkán, bevételi szempontból a hét legrosszabb napján játszhatott, mint megtört vendég, a Várszínházban. Sokára, csak a másik században állandósult itt a magyar színház és aztán az itt szereplő kassai színház-színtársulat tagjából szervezték meg 1837-ben a Nemzeti Színház első nagy gárdáját, miután előbb ezen a színpadon volt a „*Hamlet*“ és a „*Bánk bán*“ első budai előadása. A századfordulón a Nemzeti Színház irodalmi kísérleti színháza volt egyideig a 70- és 80-as években önálló társulatokat látott Várszínház. 1917-ben tatarozták, majd újra megnyílt és 1924 tavaszáig vidéki társulatok vendégszerepeltek színpadán.

A mostani háború idején „*légvédelmi okokból*“ a színház nagy részét fából készült belső részeit lebontották és az épület aztán *katonai célok* szolgált... Ez a színház-

épület az ostrom közben, mint a Vár sok más műemléke, megrongálódott. A homlokzati rész azonban emléktáblával együtt megmaradt.

Most megtudakoltuk a főváros tanácsánál, hogy valóban színházi múzeum lesz-e a Várszínházból. Az illetékes ügyosztályon azonban nem tudnak e tervről! Előbb régészeti felkutatás alá vetik ugyanis a másfél századnál régebbi épületet, mert — mint **Zakariás Gábor** főjegyző mondotta munkatársunknak — jelentős középkori emlékek feltárását remélik. Feltételezik, hogy az épület alatt rálékel az egykori kolostor szentélyére és nevezetes régi sírokat találunk — állítólag **III. Béla királyt** és feleségét is itt temették el. A régészeti felkutatást anyagi okból az idén meg nem kezdtetik meg, a színház sorsáról pedig csak a felidőzések befejezése után döntenek.

Ebből az alkalomból sajnálattal meg kell állapítanunk, hogy Budapestnek még mindig nincs színházi múzeuma. A Nemzeti Színház színházi emlék-gyűjteménye — amely egy Erzsébet-kori házból őrzik — jelmezeket, kellékeket és nagy színészek szereplésének emlékeit, valamint kézirati és könyvtári anyagot foglalt egybe. Ez a gyűjtemény nem nyilvános, hanem házi múzeum volt csupán. A bérházat bombatalálat érte és a gyűjtemény egyrészt elpusztult. A Nemzeti Színház igazgatósága most tárgyal a Nemzeti Múzeummal a megmaradt gyűjteményről, amelynek öre **Pataki József** színházi és színház-történelmi, a Nemzeti Színház művésze. A Fővárosi Könyvtárnak is van zenés színdarabok partitúráiból, népszínházi szövegekgyűjteményből és színlagyúgyjteményből álló anyaga, amelyet még dr. **Kremmer Dezso**, a Fővárosi Könyvtár egykori igaz-

gatója vett át megőrzésre a volt „népszínházi bizottmány“tól 1924-ben. Talált közöttük egy ismeretlen *Offenbach-operettet* is!

A két gyűjteményt könnyen kiégeszítethetnék magányszínházak és színházbarátok tulajdonában lévő színház-szobrokkal és más színházi emlékekkel és megalapozhatnák velük a budapesti színházi múzeum anyagát. Lesz-e színházi múzeuma Budapestnek? Reméljük, lesz és a Várszínház épülete — mint színház-történelmi emlékek — valóban alkalmas volna erre a célra.

T. R.

ZÜRZAVAR

Például: a „műsoros esték“ rendezése körül

Új szezon küszöbén vagyunk, s akik gondnal figyeljük művészeti életünk színvonalát, aggódva várjuk, megszűnik-e a »primadonna kongresszusok«, »sztárparádék«, »dízöltalálkozók«, vagy mint épp ma láttam egy plakáton: »komikusok kacagó meccse« (!) és egyéb, ragyogó ötletekből fakadt esték tohuvabohuja! Nem fejlődik-e a hangversenyrendezői ötletesség odáig, hogy miután »sztárok a cirkuszporondon« már megjelentek, most a cirkusz majd visszaadja a látogatást a Zeneművészeti Főiskola nagytermében?

Erthetetlen, hogy hangversenyrendezőink milyen nemtörődomséggel, a műgondnak mily mellőzéssel tákolják össze e »művészesteket«. Ugyanakkor, mikor zenei hangversenyeik műsorát egy egész szezonra a legnagyobb gondossággal előre megtervezik, azoknak stílusegységét, a »mesterberletek« összeállítását legalább is hozzáértéssel végzik! Itt azonban? — egy címötlet kiizzadásában kimerül a tevékenységük, s minden szereplő előadhatja azt, amit éppen tud — rendszerint egész során a fellépésének, mindig ugyanazt a két-három verset, művet, jelenetet. Nem lehet itt rendet, lelkiismeretes munkát teremteni? Nem lehetne legalább a Zeneművészeti Főiskola két termét legszínvonalasabb műsorok számára őrizni! Nem lehetne itt is előre megalkotott terv szerint, a művészek számára gondosan kiválogatott anyaggal, stílusos est-sorozatot tartani? Hogy elő ne fordulhasson újból, hogy »Villon—Géraldyec-estet tartsanak (mintha Balassi Bálintot hoznánk egy műsorba Emőd Tamással: tüzet a vízzel), s ne a legképtelenebb stílustalanságokat kövessék így el! Az is bizonyos, hogy zenei estéken nem fordulhat elő, hogy Beethovent játssza az, aki »cigányosan, kotta nélkül« tanult két hónapig zongorázni — de verselőadásnál ez lépten nyomon megtörténik, mert rendezőink — rejtélyes (vagy nem is olyan rejtélyes?) okoknál fogva — nem firtatják, hogy milyen készülségű a fiatal dilettáns!

Láttuk már tavasszal mire visz ez a »rendezői« elv: a közönség annyira bizalmatlanná válik a műsoros estékkel szemben, hogy távollétével tüntet akkor is, mikor valóban érdemes volna eljönnie: üresen tátongott a Zeneakadémia terme József Attila, Karinthy Frigyes és Kassák Lajos szerzői estjén!

A hangversenyrendezők önmaguk alatt fűrészelik az ágat, ha nem teremtenek rendet a zürzavarban!

SZÉP ÚR HÉTKÖZNA PJA

GERGELY SÁNDOR KISREGÉNYE

(5)

Valahol a terrazonon váratlanul nő sikolt. Az asztalok körül felugrál. A Körútról botokkal felszerelt tömeg rohan az Andrásy-útra s ütemesen zúgja a jelszót: »Ki a zsidókkal, ki a zsidókkal... Né, hát mindenki zsidó ebben a kávéházban? Hogy kiürült a terrasz! Szép úr szinte érdeklődve nézi a színjátékot! De most már a kávéháza is egész raj zöldinges tör be. Fejvesztetten menekülnek előlük innen is. Csak a kopott ruhások maradnak nyugodtan. Varju cingár alakja árbócként áll az asztal elé. A nyilasok elseje hozzája ugrik. »Mars kifelé... kiáltja és emeli a kezét, de a következő pillanatban már a földön fekszik. Állonvágtá a vézna újságró.

A konyha felől rolló-húzó rudakkal vágat elő három tűzilegény. A kávéházba tódult vitézek meghökkennek és kifelé iramodnak. Három elől harmincan! S itthagyják alélt társukat, akit most a kommunisták egyike, egy orvosnő, a földön térdelve térítget éltre. A három konyhalegény az út tulsó oldaláról jön már vissza. Odáig verték és szórták szét az ellenséget. Diadalmas hőökként vonulnak be, válluknak döntve rúdjaikat. A vendégek is lassan visszazállingóznak. A kommunisták asztala már üres. Né, Szebeni Mihály újra itt van. Hadonászva magyarázat az életre ébresztett nyilas körül.

Szép úr feltápáskodik s indul. A terrazonon most sötök össze a rengeteg üveg- és porcellán cserepet! Jó kis kárt tettek itt ezek a csirkefogók. Szép úr megállapítja ezt a tényit, nem nagyon felháborodva, nem is nagyon csudálkozva. Ez ma már Pesten nem szokatlan dolog! Az ilyen kis rendellenességek mindennapiak. Dehát majd fülönfogja a hatóság ezeket a napidíjas hazafiakat, ha megszokalta a dolgokat. Ez a jó taktika. Amíg háborítatlanul garázdálkodhatnak, az alatt a rendőrség észrevétlenül lajstromba veszi valamennyiüket és akkor aztán egyszerre összeszedi őket. Egyszerre. Valamennyit. Ezekkel a csibészekkel akarja Hitler felforgatni az országot? Hohó! Ez nem Ausztria. Itt hazafiak laknak. Magyarok! Igen, magyarok és nem Spitzerek, akiknek mindegy, ki ül a Várban... Azaz Spitzernekné aztán igazán nem mindegy!... Hogy is van csak?... Lássuk csak!

A liget felől hűsen áramlik a levegő. Hirtelen meginog az alkonyat. A hosszú, duplafasoros úton egyszerre, szinte csattanva felgyulnak az fvlámpák. Ezen az új színen, változáson elbámeszködik Szép úr s az élenkülő esti autóforgalom, a száguldozó rikkancsok ordítozása s a szomszédos büfé nyitott ajtajából frissen főlt kukorica idehúzó édeskés szaga egyszerre ellejteti vele Hillert, Spitzert, Németországot. Átmege a tulsó oldalra s közben elhatározza, hogy beszűnteti a kávéházlátogatást. Üriember nem jár kávéházba, különösen nem ide, a zsidóság által annyira felkapott helyre. Jobb a kaszinó. De hát akkor Tatárnéval mi lesz? Meg a vállalkozó társakkal? Hiszen azoknak egyrésze zsidó. Ah, majd eljönnek az irodába.

Az ilyen helyen, az ilyen kávéházban a legkellemetlenebb dolgokba keveredhetik az ember. Mi történt volna például, ha az a nyilas ő elebe áll és neki mondja: »mars ki... Csak pofon lehet rá a felelet. Ahogy az a Varju válaszolt. A veszett kutyát csak korbáccsal lehet észretéríteni. Ez helyes, ezt másként nem is lehet! De másnap az egész város tudja: A Szép, egy nagyvállalkozó cég tönköt taknyos himpellérekkel pofozkodott a kávéházban. Nem, ezt el kell kerülni! Verekedjen, akinek jól esik. A nyilasok, a kommunisták üssék agyon egymást! De egy úriember! Nem, azt már nem!

A kapuban mélyen meghajlik és harsányan köszönti a házmester. Szép úr észre sem veszi. A második emeleten megáll, kissé kifújja magát s csak azután csöngtet lakása ajtaján. Van ugyan kulcsa, dehát csak nem bajlódik vele! Karcsú, szőke... hű, de szép lány!... nyit ajtót. Kecses bókölással nyúl a kalap s a bot után. Szép úr szóltan elragadtatással nézi az új szobacitát! Remek! Az ebédőajtóból visszanez, de a tündér háttal áll feléje és a fogas körül babrál. Igy is jó! Ez a guszta sem megvetendő... Benyomja az ebédőajtót.

Szépne alabástrom arca sűrűn világít feléje. B...teg? Nem, de szörnyű migrén kínozza. Már dél óta! Annyi izgalma volt a nap folyamán. A Belvárosban már igazán nem lehet vásárolni. Valamire való cipőért, fehéreműrt vagyonokat kérnek azok a rabló boltosok! No és azok a cselédelhelyezők! Hát ez egyenesen szörnyűség! Még a legelsőbbrendűnek elismert intézetek is! Hogy milyen izlésűk van! Tramplikról akarják beszélni az embernek, hogy csupa sikk minden mozdulatuk. Szinte földöntúli munka volt ezt az egy t ki-vásáztani. De ez talán megfelelő!

Szép úr megdicséri felesége ílését. Az elismerő szavakra fájdalomosan megárandul az asszony összeszorított szája. Az asztal végén ül Laci. Miatta fáj az anyja feje s rája csillog lázas szeme... De a tizenhétéves fiú nem mutat semmi meghatottságot. Furcsa kölyök! A hangja most vastagodik és arcán már megjelennek a férfiasodás első jelei. Csak nem jár már borbélyhoz! Titokzatos egy ilyen kölyök! Több-ször kéne beszélni vele. No, az asszony szeptemberre újra szanatóriumba vonul, akkor majd összebarátkoznak az apa és a hetedik gimnazista fia. Érdekes, milyen idegen neki ez a fiú, a saját fia. Igen, idegen! Mit tud róla tulajdonképpen? Semmit! Kik a barátai, mit csinál az iskolában s szabad idejében? A lány, Lica, más! Nyiltabb. Igazi kis nő! Csacsog, egyre most is! Diecsékszik, hogy már kiadta a parancsot az új szobalánynak: hetenként manikűröztesse és gyöngyházfényűre lakkoztassa a körmét.

— Miből? — kérdi a hűgát a fiú — talán te fizeted helyette?

— Hülye vagy, fiam — felelt följnyesen a lány.

Szép úr földerül. Szereti a gyerekek esetepatéit. Valamikor egymás ellen üszította őket, engedtek is intrikáinak és egymás hajába ragadtak. De most nem dől be a fiú. Nem! Csak meg-

HYPO NÉLKÜL NINCS NAGYMOSÁS!
FEHÉRÍT, SZAPPANT, TOZELŐT TAKARÍT

NÉZZE MEG A CIPŐJÉT, MERT MÁSOK IS MEGNÉZIK!

Használt, kopott cipőjét a LEGTÖRÉTESEBBSZEN
festem. Arany-, ezüstből minden létező színre festek.
BELVÁROSI CIPŐKELLÉK IV., KECSKEMÉTI U. 3

vetően legyint, mint egy böles, a buta, tyúkeszű leánytestvére felé.

Mi van evvel a fiúval? Az előtételbe, a rákos rizottóba alig hogy belekötöl, a rántott csirkéből is keveset eszik, a jégbehűtött tejszínes eperben szórakozottan turkál. Mintha tükön ülne. Ügylátszik a személyzetváltozás igazolja! Hát persze, hogy az...

— Mi ez, hova mész ilyen későn? — szól rá Szép úr, amikor a gyerek hirtelen az ajtó felé lép. — Féltem van már...

— Csak lemegyek. Várnak. Kezeit csókolom — s már künn is van.

Szép úr a dolgozószobában ül. Előtte magasan tornyosodnak üzleti levelek s könyvelési jegyzékek. Szórakozottan megy ma a munká. A beérkezett levelekre apró jegyzeteket firkant, a ki-menő leveleket aláírja. A számadásokat hosszan tanulmányozza, különösen a bankbetéteken töpreng... Nem, egyáltalán nem rózsás a vagyoni helyzete. A forgatóke nem nagyobboldik. Sőt, mintha egyre morzsolódná. S a havi jövedelem már csak maximum ötezer pengő. Ebből a Kedves minimálisan ezerkétszáz-czerháromszázba kerül...

A telefonhoz nyúl. Felhívja a Kedvest. Olthon találja. Szép úr bocsánatot kér tőle, amiért reggel viccelt vele. Természetesen holnap visszatéríti azt a kétszázat. Hogy mikor megy fel? Szokott időben. Előbb? Miért?... Az egyheti kényszerű éhezés után jól akarja lakatni? Kedves... Jó, félórával előbb lesz nála.

Letészi a kagylót. Most a napilaptól telefonálnak. A szerkesztő érdeklődik, küldhetne-e hozzá újságrót? A kislakás-építő akció propagálásáról van szó. Hogy-hogy? Hiszen Varjú már... Micsoda? Lefogták? Igen?... Közbotrány-okozás és súlyos testi sértés miatt? Nahát, ez egyenesen dísznőség! A saját szemével látta, hogy önvédelemből tette. Azok a zöld csirkefogók támadtak rája. Tanuskodni? Nem, azt nem! Nem óhajt belekeveredni semmiféle politikai dologba. Nem. Semmi körülmények között. Nem... Ő se nem látott, se nem hallott semmit és kész!... Hogyan? Kétszáz pengőt? Először is csak százötvenről volt szó, másodsor: közérdek a kislakás-építés, harmadsor: a cikk még nem jelent meg... Ötvenet, holnap, előre? Rendben! és a Varjú ügy, az komoly? Dísznőség, egyenesen dísznőség!

Szóval azokat csukják be, akik védekeznek. Ügylátszik, mégis igaz, amit csak úgy suttognak, hogy a nyilasoknak kedvez a kormány. Szépeket mond a háborgó közvélemény megnyugtására, de titokban felbiztatja őket. Hát mi ez, ha nem biztatás? Bántatlanul félemlíthetik meg a járókelőket, de ha valaki nem tartja nekik a hátát, lecsukják! Tiszta hazafüvés! Romlott, züllött banda ül ott fenn a minisztériumokban! Ahol egy olyan alak lehet miniszteri tanácsos, mint az a tojásfejű, ott minden lehetséges.

Szép úr a telefonkészüléket nézi, gyámoltalanul s feleletet, tanácsot vár. Aztán felkel, végiglépi szobáját. Varjú lefogása, a kormány kétszínűsége zavarja, meghökkenti. Ha igaz, amit suttognak s úgy látszik, igaz... akkor ez az egész banda, ott fenn Budán, szálláscsinálója Magyarországon Hitlernek. Rémműlten néz maga elé, sokáig. Aztán meglátja, eddig észre se

vette, hogy éjjeli szállást ide, a széles nagy kerevetre vettetelt neki a felesége. Ha rosszul érzi magát Szépné, ha migrénje van... és mikor nincs?... mindig ide telepíti éjszakára a férjét. Szép úr örül ezeknek a gyakori rosszulleteknek, az a különálvá-soknak, de azért fel-felveti a kérdést mindig, most is: tulajdonképpen mit csinál ez az asszony? Világra hozott két gyereket és ezzel eleget tett minden emberi kötelességének? Alszik és migrénje van. Legalább a gyerekekkel tördönd. Lica rája fájzik, egészen az anyja. Tunya... De a fiú? Az amolyan gunyoros hajlamú. Az már érti, mit jelent a pénz! Te fizeted?... Nagyon jó! Amikor azt kérdezte a kis fruskától, jelezve, hogy egy cselédnek talán mégsem telik köröm-lakkozásra, olyan volt, mint egy nagy. Jól van fiú, nagyon jól van!

A villanyt elkattintja. A sötétben ül, mint mindig, ha kis időre megszakítja éjjeli munkáját. Ül az ablakpárkányra könyökélve, cigarettézva. A csöndes mellékkutca most már egészen kihalt. Egy-egy autó suhan el az ablak alatt, néha halk szavak szórakoztatják a fülelőt. Jó volna így ülni sokáig, csöndben, sötétben, észrevétlenül. Mennyi sok mindent hallott csak ezen a nyáron is, így ezeken a pihenő félórákon Szép úr. Szövődő szerelmek, szétváló utak, apró s nagy emberi fájdalmak, üzleti tervezetek, nagy remények s lemondó elnyugvások képe rajzolódott elébe az el-suttogott, elnyögött, elújjongott szavak nyomán. Olyan jó így ülni szomoroká-san s örülni a szomorúságnak. Két öklére fekteti fejét s így pihen, talán szunyókál is az ablakpárkányon... A fia hangjára ébred... Ennek is vége lesz! Ezt egyszersmindenkorra beléltja.

Éjjel aludjon egy tizenhétéves fiú s ne csavarogjon.

Kivel beszél ez? Ahá, a vicével. Érdekes, hogy folyik a szó a szájáról. S ügylátszik nem először tárgyalnak egymással. Itthon egy év alatt sem beszél annyit, mint itt lenn, most, egyszerre. S hogy tud beszélni! S mi mindenről! Mint egy tanító. S a vice! Akár egy kis fiú az apját, úgy kérdezi. Ők is, most ők is, a nyilasokról tárgyalnak! Érdekes, honnan szedi ez a kölyök ezeket a... Hogy Hitlerre az új rabszolgaságot akarják bevezetni az egész világon. Hogy hazugság minden szavuk, amely a dolgozó nép javát ígérgeti! Hogy korbács, börtön, halál jár a nyomukban! De még a maguk fajtáját is, a munkást, a parasztot s az intelligenciát is néhány százezer zsoldossal tartják fék-n. Ha ezeket a fegyveres próbákat nem ülnének a nyakukon, már régen nem Hitler volna az úr a német dolgozókon. Kenyér kell, béke meg szabadság az embereknek, mindnek, mindegy akár német, vagy magyar, vagy cseh. És pusztuljon az az emberi féreg, amelyik mások munkáján élésködik.

Mintha szíven döfnék Szép urat, úgy hallgatja fia lázas, su'togó, rábeszélő hangját... Lenn az öreg vice... de nagyon nekibátorodott most! Pedig máskor olyan, mint egy alázatos kutya. Azt mondja a gyerekek: igazság, bizony igazság, hogy ne élésködjék senki a más munkáján, de hát akkor... mi lesz a maga papájával?

(Vége következik)

MI A SIKER

Nagyváradon, Kolozsvárott, Temesváron, Aradon, Miskolcon, Nyiregyházán, Debrecenben?

Nagyvárad kitűnő társulatának igazgatója Szabó Ernő, fővondozója pedig a Belvárosi Színházból ismert Simon Zsuzsa. Ösztöne sikert arattak Bernard Shaw »Pygmalion« című darabjával és Háy Gyula »Németek« című darabjával. Operettekben eldönthetetlen a verseny a »Mágnás Miska« és a »Legénybúcsú« között.

A kolozsvári régi főzstarsulat nagyobb része jelenleg Budapesten tartózkodik. Legnagyobb siker itt Bródy Sándor »Tanítónő«-je, amelyben Felszeghy Mária olyan sikert aratott, hogy a környékbeli falvakból is eljönnek a darabot megnézni. A »Cigányprímás« operett és a »Cigánybáró« vetekednek egymással, de talán még ennél is nagyobb siker Emőd Tamás »Mézeskalács«-a. Sugár Károlyra emlékeztető nagy színész Kolozsvárott Csóka József. Kiváló szubrett Stefanidesz Illy.

Aradon a Nagyváradról ismert Szabó Ernő, Simon Zsuzsa és Mányai Lajos vendég szerepel Gerald »Szerepné« című darabjában óriási sikerrel.

Temesváron a magyar műkedvelő előadás bemutatta Capek »Fehér kőr« című darabját és ugyancsak itt is vendég szerepel a nagyvárad triász Gerald darabjával.

A miskolci társulat a »Bánk bán«-t játssza sorozatban, azonkívül Darvas József »Szakadék«-ját is és Boros Elemér »Forgószél« című darabját. Kiváló drámai színésznek bizonyult Farkas Endre és Horváth Jenő. Jurik Julcsi a »Kék Duna« című operettben, másik Jurik-nővér, Ica, pedig a »Ballépés jobbra« című operettben aratnak nagy sikert.

Nyiregyházán szintén óriási sikere van Boros Elemér »Forgószél« című darabjának és Indig Ottó »Ember a híd alatt« című művének. Most ké-szülnek a »Szakadék« bemutatására. Az operettek közül a »Lili bárónő« aratott nagy sikert. A nyiregyházi társulat tehetséges tagjai Lakatos János, Décsi Györgyi, továbbá a színigazgató Arvai Gusztáv és Fekete Alajos.

Debrecenben most mutatták be Rachmanov darabját, a »Viharos alkonyat«-ot, óriási sikerrel. A bemutatón Zilahy Lajos és Háy Gyula is ott volt. Debrecen úgynevezett irodalmi színházában Scribe »Egy pohár víz« című darabját mutatták be nagy sikerrel. A főszerepeket Havaly Nagy Ilonka és Deák Sándor játszotta. Az operettek terén a »Csárdás-királynő«-nek volt a legnagyobb sikere, Gajz Jánossal, aki Debrecenben olyan népszerű, mint nálunk Latabár.

A vidéki színházi fronton tehát mozgalmas az élet. Sikerben nincs hiány. Tehetségek is akadnak és a színigazgatók a könnyű műfaj mellett komoly irodalommal is kísérleteznek

Sz. M. I.

FÉRFI-SEGÍTSÉG A NŐI DIVATBAN

Az úgynevezett »kombinált« kabátok ma ismét nagyon divatosak. Ennek divatesztetikai okai mellett egyéb, gazdasági természetű okai is vannak. Egy új kombinált kabátot ugyanis két régi kabátból is össze lehet kombinálni...

Két első rajzunk kiválóan alkalmas régi kabátok ki-bővítésére, átalakítására, két rossz kabát összedolgozásából egy jó készítésére a legújabb kombinált kabátdivat szerint. (Ha nincsen otthon felhasználásra alkalmas másik kabát, pokróc, pléd, plüssfüggöny vagy terítő, ágy-vagy diványtakaró, akkor is csak egy kabáthossza új anyag és csak alakítási költség szükséges a horribilis árú új kabát helyett.)

Kitűnően felhasználható a kombinált felöltő készítéséhez a férfiak ruhatárának egy-egy évtizedek óta a garderozszekrény mélyén porosodó, forgalomból kivont darabja is. Van például sok olyan »óeska« felöltő, amit a férfiak csak azért nem fordítottak ki már régen, mert a balfele kockás. Viszont női kabátokra, különösen a mai nagy kockásdivat mellett, kitűnően felhasználható az ilyen régi férfikabát. Ha véletlenül lilák a kockák, az a legjobb.

Igy egy kis férfi-áldozatkészséggel nagyon szép új kabátot teremthetnek majdnem a semmiből az ügyes hölgyek.

WILLY FORST nem volt náci barát

Rudenz von der Heide, a bécsi Híradó Film és a Wien-film magyarországi képviselője a következőkben számolt be a „Fény-szóró“-nak az osztrák filmgyártás helyzetéről:

— A bécsi filmgyárak felszerelése majdnem teljes egészében elpusztult a háború alatt. Csak az maradt meg, amit a bombatámadások elől Fejő-Ausztriába vittek. Szerencsére ez is elegendő ahhoz, hogy zökkenés nélkül meginduljon az új osztrák filmgyártás. A felszabadulás után készített első osztrák film címe: „Tegnap, ma, holnap“ — történelmi visszatekintés az elmúlt hat év eseményeire. Külön érdekessége, hogy benne van Bécs felszabadítása és az osztrák ellenállási mozgalom története is. A Bécsben nagy sikert aratott filmet rövidesen Budapesten is bemutatják.

— A Wien-film néven egy-sített osztrák filmgyártás művészi vezetője Willy Forst. Ezzel kapcsolatban a legnyomatékosabban megcáfolom és visszautasítom azokat a híreszteléseket, amelyek az úgynevezett „benfentes“ magyar színházi körökben elterjedtek és ennek nyomán a magyar sajtóban is hangot kaptak Willy Forst állítólagos náci barát magatartásáról. Mindezt felelőtlen pletyka, vagy rosszindulatú hírverés. Willy Forst Hörbiger Pállal együtt az osztrák ellenállási mozgalom aktív vezetője volt, amit mostani magas megbízatása is hitelesít.

— Az első osztrák játékfilm, a „Weaner Madln“ is elkészült. Főszereplője, Willy Forst, már a háború alatt elkezdte a filmgyártását és úgy rendezte, hogy éppen arra az időre készüljön el, amikor náci Németország megbukik. Egészen más szöveggel küldött el Göbbelsnek, mint amit fogatott. A birodalmi németek az ostrom alatt el akarták pusztítani a majdnem kész filmet.

— A második osztrák játékfilmét Cziffra Géza rendezi és ősszel kerül bemutatásra. Az osztrák filmművészet ismert nevei közül friss erővel kapcsolódnak be a munkába Hörbiger Pál és Attila, Hans Moser, Paula Wessely, Marthe Harrel, Gusti Huber és Siegfried Breuer.

Rudenz von der Heide Budapesten a magyar filmszakma vezetőivel tárgyal a magyar-osztrák filmkapcsolatok újravitaláról és kimélyítéséről. Már megállapodtak a híradócsere kérdésében és a közel jövőben aktuális bécsi és ausztriai híradókat mutatnak be Budapesten. A régi német filmeknél kívül egy-két új orosz filmet játszanak ma Bécsben. Angol és amerikai filmek még nem érkeztek az osztrák fővárosba.

(95.)

HATALMAS FEJLŐDÉS ELŐTT A KESKENYFILM

A nagyközönség vajmi kevés tudomással bír arról, hogy van az amatőrfilmen kívül más, megérett hangos-keskenyfilm is. Balassa Ferenc, a keskenyfilm kiváló szakértője érdekes felvilágosítást adott a keskenyfilm jövőjéről, különös tekintettel a magyar viszonyokra:

A hangos-keskenyfilm az amatőrfilm minden előnyével rendelkezik. Anyaga éghetetlen, mennyiségben a szélesfilm egyharmadát teszi ki, vetítőberendezése kisebb, előállításai olcsóbb, könnyebben szállítható. Magyarországon elég sok keskenyfilm van, de messze elmaradunk Oroszországtól, Franciaországtól, Szlovénországtól és Amerika félmillió forgalomban lévő hangos-keskenyfilm berendezése mögött. És csillagászati számot tenne ki ezekben az országokban az úgynevezett amatőrfilmmel dolgozó családi és iskolai némafilmeket vetítő gépek mennyisége.

Most, amikor Magyarországon a pártszervezetek nagyobb számú filmszínházhoz jutottak, amikor az üzemek és vállalatok, kerületi pártszervezetek is művi felállításának tervével foglalkoznak, igen fontos, hogy a keskenyfilmet minél szélesebb körökben népszerűsítsük. Ebből a célból alakult meg nemrég a Magyar Keskenyfilm Szövetség, Kossa Istvánnak, a Szakszervezeti Tanács főtákarának elnöke alatt. A Szövetségnek rövidesen önálló keskenyfilm-színháza is megnyitja Budapesten.

Már készülnek a rádióval összekapcsolható, előerősítővel kombinált gépek, amelyek a berendezést olcsóbbá teszik. Bárki odahaza egy nagyobb rádió mellett felállíthatja az összecsukszó vetítőrészét és máris pergetheti kedvenc sztárjának filmjét.

Leomlanak azok a vásárlók is, amelyek eddig a kölcsönfilmanyag gyártása és forgalombahozása elé akadályt górdítottak. A filmgyárak szélesfilm mellett keskenyben is elkészítik produkciójukat. Nem lesz ritkaság többé, hogy a nagyszerű orosz és amerikai filmek nagyobb választékban lesznek kikölcsönözhetőek keskenyfilmben, mint normálban.

Háziasszonyom!

Használja háztartásában ismét a régi, bevált Ia minőségű

SIDOL

FÉMTISZTÍTÓT

Még ma adja át 1/2 l, 7 dl, 1 l. üres üvegét kereskedőjének azzal, hogy megtöltve és

„békebell minőség“ feliratú külsőcímkével ellátva kapja vissza

Írók és könyvek

Parragi György: Mauthausen

A németek háborús bűneinek tömkelegéből is messze kimagaslók a tébolyult szadizmus jegyében fogant, éveken át tartó és szervezett mauthauseni tömeggyilkosság. Aki megmenekült onnan, méltán érezheti magát az embertelenség dantei infernoja vándorának. A visszatértek közül legtöbben szólni sem tudnak a minden képzeletet felülmúló iszonyattól, időre van szükségük, míg szavakká oldódik bennük a lelki befogadóképesség méreteit szétfeszítő élmény. Annál jelentősebb, ha valaki a pontos és hű kifejezés eszközeivel tesz jelentést az értelemmel alig felfogható borzalmakról. Tárgyilagossá válik a jellemző Parragi György mauthauseni beszámolóját, pedig a baloldali magatartása miatt elhurcolt kitűnő újságíró nemcsak szemtanúja, hanem szenvedő részese is volt a világtörténelem egyik legvéresebb epizódjának. Parragi riportja éppen azzal hat lenyűgözően, hogy mentes minden hatáskeltő fogástól. Bevallja, hogy Mauthausenbe kerülése előtt maga sem hitt a gázkamrában és az intézményesített tömeggyilkosság többi embertelen eszközében. Széleskörű kultúrán nevelt humanizmusának köszönheti, hogy mégsem a csüggedt kiábrándultság halálos lelki sebével tért vissza az életbe a föld színére feltüremkedett pokolból, hanem tanulsággal az eszmék tiszta verőfénye és az emberi jószág mellett tesz hitet könyve befejező soraiban. És ezzel megmutatja az utat, amely a német örület gerincének végleges megtörése után az emberiség szebb jövője felé vezet. (Keresztes-kiadás)

Gy. I.

Kun Andor: Berlinből jelentik...

Berlinből jelentik... ezzel a két szóval kezdődtek a német háborús sajtóközlemények, ez a két szó volt a hitelesnek számtalan fedezet a hazugságok parttalan áradatára, amellyel Göbbels propagandagépezete elárasztotta a legigazított és megfélemlített Európa közvéleményét. Kun Andor kiváló újságírói érzéssel szemelte ki az elmúlt öt év magyarnyelvű, de német érdekeket szolgáló jobboldali sajtóból a legjellemzőbb részleteket. A tárgykörök szerint csoportosított idézetek így együtt a megtévesztésnek és a szemfényvesztésnek olyan tömör hazugság-tornyát mutatják, amely példátlan a történelemben. Kun Andor kitűnő könyvtálapozva, szinte hihetetlenül látszik, hogy akadtak, akik a magyarra fordított német propaganda átlátszó és az eseményektől sorozatosan megafolt frázisaihoz igazították életüket, sőt, a nemzeti sorsát. És ezen a ponton válik az egyébként sok tekintetben mulatságos könyv Parragi György történelmi távlatú előszava szerint is vádirattá az elmúlt öt esztendő hiszékeny vagy rosszhiszemű, félrevezetett vagy a németeket önként kiszolgáló magyar társadalma ellen. (Keresztes-kiadás)

(-nes)

Henri Barbusse: Sztalin

Henri Barbusse, a kiváló francia szocialista író, merész és rendkívül kényes, igényes feladatra vállalkozott, amikor Sztalinnól rajzolt arcképet.

Sztalin korunk egyik vezető államférfia. Kisebbségi tehetségű kis író is meghódíthatja az olvasó érdeklődését, ha őt választja hőseül. Sztalin élete a regényíró számára is hálás tárgy.

Henri Barbusse képzeletét nem az ifjúkor készülődései, hanem a kialakult, határozott terv, a kész mű ragadta meg. Sztalinnól írott könyve térkép, amelyen felvázolja az utat a Műtől az emberig. Az olvasó hatáskeltés fogását nem alkalmazza. A tárgy nehezebb oldalát választotta: bemutatni a termelő embert, anélkül, hogy legendát szőne köréje, vagy mások regényét használná fel megkoszorúzására. Barbusse úgy látta, akkor fejtheti meg

igazán Sztalin személyiségének titkát, rejtelmét, ha megérti a művét, megállapítja és végigkíséri fejlődésének útját az első harcoktól a megvalósulásig. Eppen ezért könyve a pontos részletezés és a legparányibb árnyalatok elemzésének összefüggő láncolata. Nem Nietzsche és Carlyle elméletei szerint mutatja be Sztalint, hanem annak az elvnek alapján, amelyet Sztalin fejtett ki a „nagy emberről”. A nagy ember Sztalin szerint nem maga alakítja, teremt a kort, hanem tudása, tehetsége, fegyelmözött gondolkodása, rendkívül fejlett tájékozódó képessége és szilárd hite révén előre meglátja az események menetét, kész munkatervvel lép a jövő elé és sokkal erősebb, semhogy a véletlen szeszélyének kiszolgáltatott báb, tehetetlen játékszer legyen. Barbusse a művészet síkján újra felépíti a sztalini művet: a Szovjetuniót s ebből, mint hatalmas bazalt sziklából, kifejti az embert, a termelő és harcoló férfit, a „tanítványt, aki be akarja és valóban be is fejezi mesterének — Leninnek — alkotását: a szocialista államot.

Sztalinnal sokat írtak és még sokat írnak. Barbusse „Sztalin”-ját azonban az egyéni meglátás és a találó módszer, amelyet saját egyéniségéből adott művéhez, különbözteti meg a többi Sztalin-életrajztól.

Gervai Sándor

A kritika zürzavaráról

Itt a Fényszóró múltkor számában A. O., akiben nem nehéz Ascher Oszkárt, a versmondás mesterét sejtetem. A két zürzavart újságírókkal igyekszik bizonyítani, köztük olyanokkal, melyeknek Z. belülről sorok íróját takarja.

A zürzavar úgy áll elő, hogy én kritikámban rossznak mondom azt, amit egy másik kritikus jónak mond. A két vélemény valóban „homlokegyenest” ellenkező. Hogyan tájékozódik a közönség? — kérdezi A. O. Mindenki a maga ízlésével legyen döntő? De akkor minek a hivatalos kritikus? Nem lehetséges, hogy egy mű megítélésének olyan feltételei legyenek, melynek alapján a különböző kritikák közös nevezőre hozhatók? — idézem még A. O.-t, hogy most már feltehesek is: Egy mű olyan természetű megítélésénél, hogy az jó vagy rossz, ha a kritikusnak valóban csak bíráló szempontjai vannak: lehetséges. De csak akkor, ha műről van szó s nem mint ez esetben, a polgári kabaré kiell, elsatnyult formájának átjlesztéséről.

A. O. kérdése úgy tűnik a tájékozatlan előtt, mintha egy remekmű bemutatása után íródtak volna az idézett kritikák s nem a Pódium kabaré — mert arról van szó — műsoráról. Vagyis — megismélem — a polgári kabaré elsatnyult, kiell formájáról, annak ügyellen, hazugul korszerű átjlesztéséről. Akinek lelkiétől és szellemiségétől ez nem idegen, aki olyan szellemi és politikai környezetben él, mely frissen jakadó, dús növényzet helyett az elforogtató virágok átjlesztésével képzelet el a kertek megújulását, annak az ilyen színpadi virágok ellen nem lehet szava. Aki viszont a fonnyadás láttán kimondja, hogy: fonnyadás, a gyökerek rothadásának szavára kimondja, hogy: rothadás, az nem a zürzavar szolgája.

Mint ahogy nem zürzavar van a kritikában, hanem két ellentétes szemlélet összeütközése — s még valami. Mondjuk meg hát kiméltelenül, hogy mi esoda: Egy, a polgári léhaság értelmében kommunikáción és merkantilizmuson fölhízlalt „szellem”, mely, sajnos, ma sincs még visszafejlődőben. Ezt csak őszintén és kiméltelen példák illusztrálhatom: Az Ari-

zona »irodalmi« varté sajtóemutatójának szünetében beszéltem egy délutáni lap színházi kritikával. A legényhebb, amit a műsorról mondtam, hogy: »hülyeség«. Másnap lapjában s nevével szignálva sablonos, simogató dicsérel jelent meg, Ez, úgy-e, nem zürzavar? Akkor se, ha összehasonlítjuk egy másik újságban megjelent »levdással«. Ez bizony valami más. A Csodabár bemutatója szombat este 6 órakor volt. Főpróbát, sajtóemutató nem tartottak. S mégis, aznap délután 2 órakor már utána árulták azt a hétfői lapot, melyben egy hasábos méltató »kritika« jelent meg — méltató kritika a Csodabárról. Ez is zürzavar? És az is, hogy egyik hetilap ugyanannak a kritikusnak ugyan-csak a Csodabárról szóló s ugyan-csak méltató bírálatát kapta meg közlésre a színház vezetőitől...?

Hát így néz ki ama zürzavar, ha nemcsak a kritikákat olvassuk el, de tekintünk kisse a »kritikusok« műhelyébe is. Ez a műhely a múltban is sajnos, még ma is, nem mindig a tiszta meggyőződés, nem mindig a hozzáértés vagy legalább a jó szándék műhelye. Persze voltak s vannak nemes kivételek, akik — szerencsére — »zürzavart okozhatnak«.

Zelk Zoltán

fényszóró

MŰVÉSZETI HETILAP

Főszerkesztő: BALÁZS BÉLA

Felolós szerkesztő: SZEGI PÁL

Felolós kiadó: GYÖNGY PÁL

KIADJA A MAGYAR FILMIPARI R. T.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, IV., SZÉP-UTCA 3

Kéziratokat nem örünk meg és nem adunk vissza

Csak válaszbellyeggel ellátott levelekre válaszol a szerkesztőség

453169 — Athenaeum Rt. mélynyomása

Felolós: TALABÉR FERENC

Pényszőro

GARBO

MARLENE DIETRICH

ASTA NIELSEN

CHAPLIN

ELISABETH BERGNER

DOUG FAIRBANKS

CH. LAUGHTON

CLARK GABLE

MENJOU

WILLIAM POWELL

WALLACE BEERY

LAPOK AZ ÖTVENÉVES FILM EMLEKKÖNYVBŐL

(Gáspár Antal rajta)